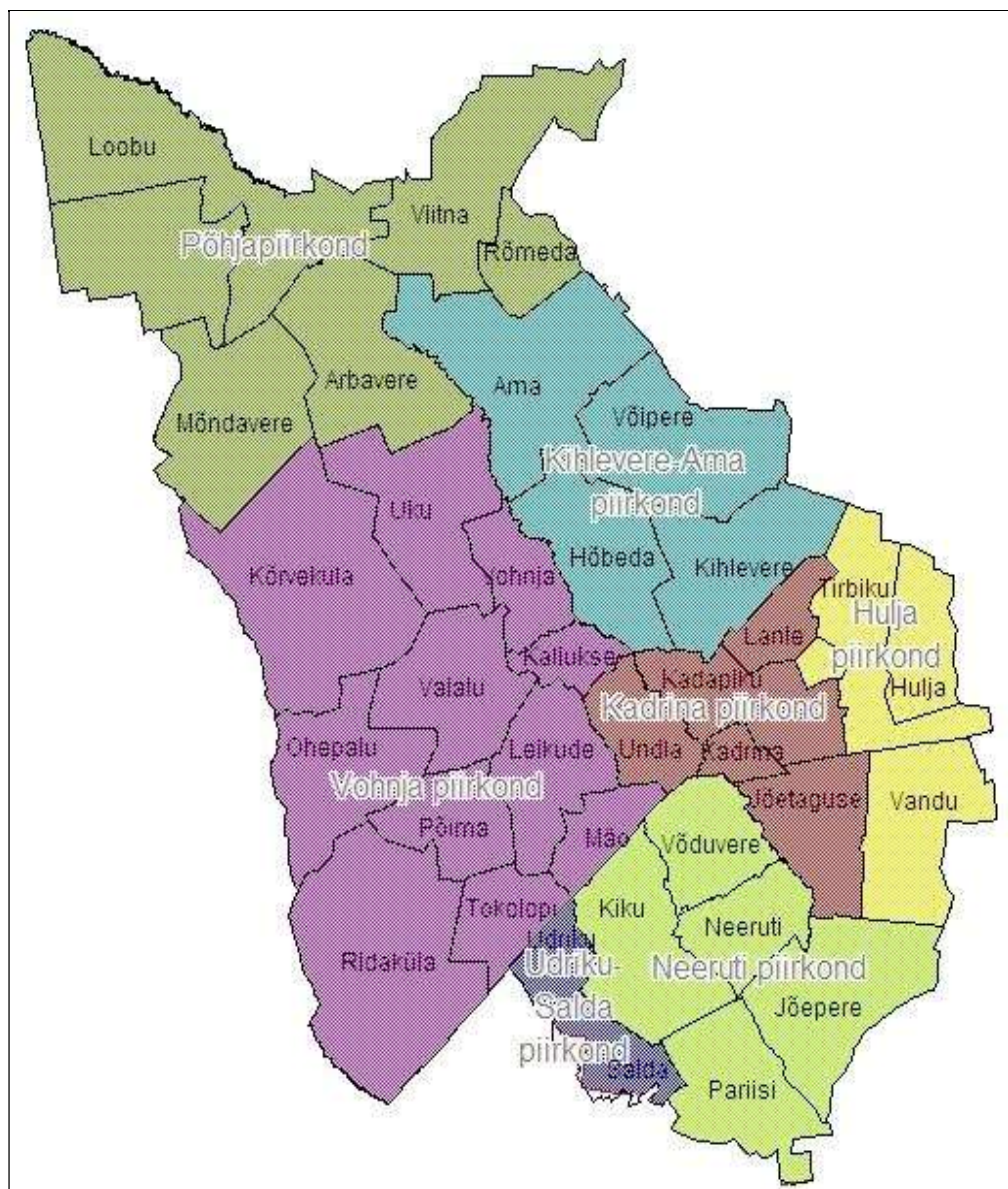

VAIATU KÜLA AJALUGU KOOS VANADE FOTODEGA

Sirje Võsa

SISUJUHT

SAATEKS.....	lk 3
<i>SKEEMILINE KASTASTRIKAART 1938</i>	lk 4
<i>VAIATU KÜLA KAART PRAEGU</i>	lk 4
AUTORIST	lk 5
VAIATU KÜLA TALUD	lk 7
<i>KALDA, NÜÜD KALDAÕUE</i>	lk 7
<i>EIGASTE (TALU EI OLE ENAM)</i>	lk 8
<i>LÄTTENIIDU (TALE EI OLE ENM)</i>	lk 12
<i>PAPLIMÄE</i>	lk 13
<i>PIHLAKA</i>	lk 14
<i>MARJAMÄE (NÜÜD KUUSIKMÄE OSA)</i>	lk 15
<i>JÄRVEMÄE (TALU EI OLE ENAM)</i>	lk 19
<i>MADALMÄE (ALLES VAID KUUSEHEKK)</i>	lk 22
KOLU KÜLA	lk 26
VAIATU KÜLA POISID	lk 28
VAIATU KÜLA INIMESED	lk 29
VOHNJA MÕIS	lk 40
KOLU KOOLIS EESTI WABARIIGI AJAL	lk 41
AUTORI LUULETUSED VAIATU MURRAKUS	Lk 44

SAATEKS

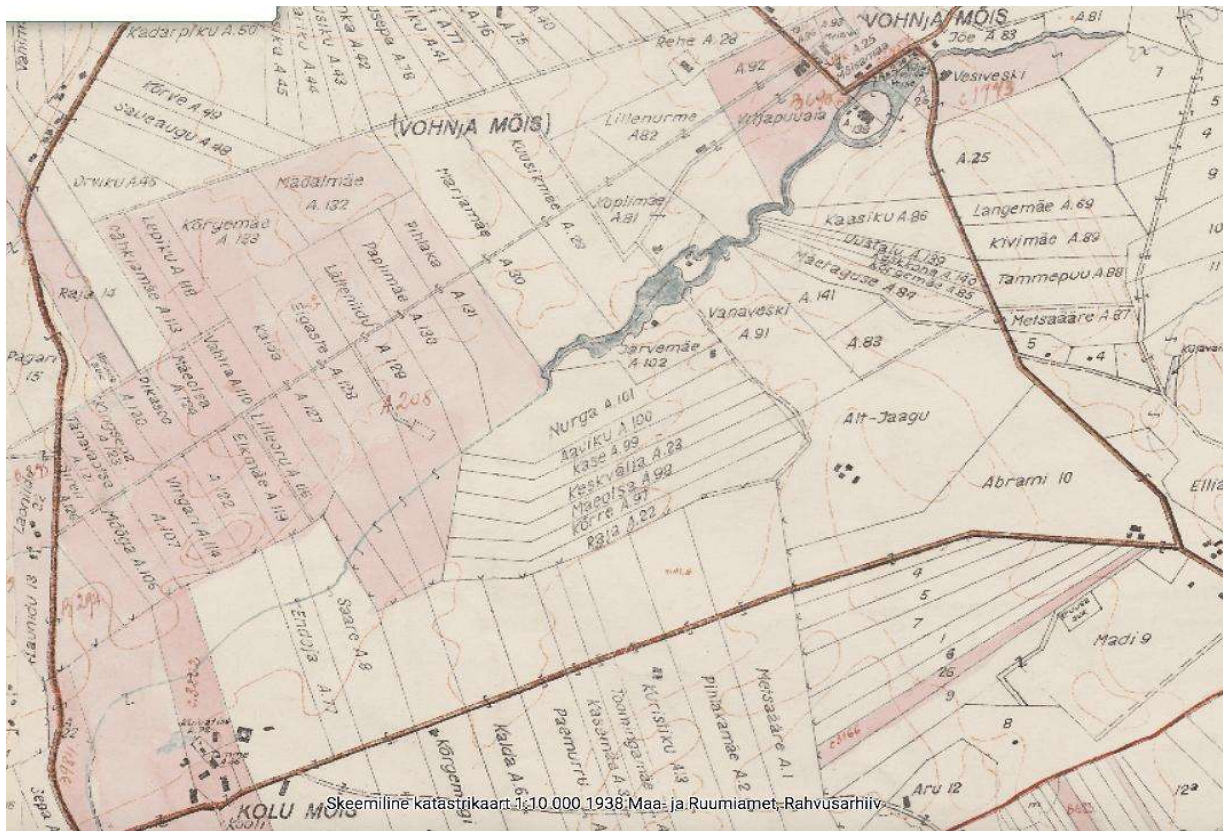
Minu isa Alfred Pärn ostis endale 1947. või 1948. aastal fotoaparaadi „Komsomolets”. Sellega sai teha väikeseid ruudukujulisi pilte. „Komsomoletsiga“ tehtud pilte olid meil kodus kõik karbid ja albumid täis. „Komsomoletsist“ sain mina jagu 1960. aasta talvel. Olime mõned kuud tagasi Vaiatust Moele kolinud. Tahtsin uues kohas endale sõpru leida ja kutsusin naabritüdrukut meile külla. Ema oli vennaga haiglas ja isa tööl. Võtsin isa fotoka ja otsustasime hakata sellega kõike ümbritsevat pildistama. Pildistasime seni, kuni aparaadis midagi kinni kiilus. Riielda ma ei saanud, aga rohkem isa oma eluajal ühtegi fotoaparaati ka ei ostnud. Osa fotosid on säilinud, osa isegi aastaarvuga. Enamus neil fotodel olevaid inimesi on jõudnud Kadrina ja Hulja-Männiku surnuaedadesse. Jäänud on vaid mälestused.

Vaiatu küla asub Vaiatu oja (nüüd Vohnja oja) ääres, mis saab alguse Kolu pargist, läbib Vohnja parki ja suubub Loobu jõkke. Isa mälestustes oli oja olnud väga kalarikas. Forelli oli saanud püüda palja käega. Oja paremal kaldal asub iidne Vaiatu küla. Vasakule kaldale tekkis 1920. aastal Vohnja mõisa maade jagamise tulemusena asundusküla. Uusmaasaajateks olid põhiliselt Vabadussõjast tagasi tulnud mehed ümbruskonna küladest. Hooned ehitati Laoniidu tee (rahvasuus Launidu) ja oja vahele. Teisel pool Laoniidu teed, mis ühendas Vohnjat Loobu maanteeaga, asusid põllud. 1950ndate keskel ei olnud enam nn Vaiatu saunaküla Loobu tee ääres. Selle asemel oli kolhoosi, mis kandis ajastuomast nime „Viisaastak“, põld. Esimene maja oli Kaldal.

Elu oli 1950ndatel raske ja vaene. 1949. aastast Vohnja, 1950ndate keskel mitme väikese kolhoosi ühinedes kolhoosis „Viisaastak“ olid palgad peaaegu olematud. Töö eest anti vilja ja sedagi ei jätkunud leiva tegemiseks alati. Saia sai harva, samuti muud magusat. Vorsti sai ainult peale seatappu, kui seda kodudes tehti. Juustu meil Vaiatus ei söödud, välja arvatud isetehtud kodujuust. Sellest piskust, mis igapäev majapidamisest saadi – piim, liha, munad – tuli veel osa riigile anda, aga nälga ei tuntud. Igal perel oli väike aia- ja kartulimaa, sahvris plekkmannerg kiludega, soolaseened ja heeringas. Metsas käidi marjul. Toituti palju tervislikumalt, kui praegusel ajal. Raskeks tegi elu see, et inimestelt oli võetud ära vabadus oma elu üle ise otsustada. Elamistingimusi tänapäevaga ei anna võrreldagi. Fotokarpidest pilte sirvides tuleb pähe mõte, et mida vaesem oli elu, seda rohkem külas kokku hoiti. Tehti tööd, osati pidutseda ja ise oma elu elamisväärses teha.

Skeemiline katastrikaart 1938

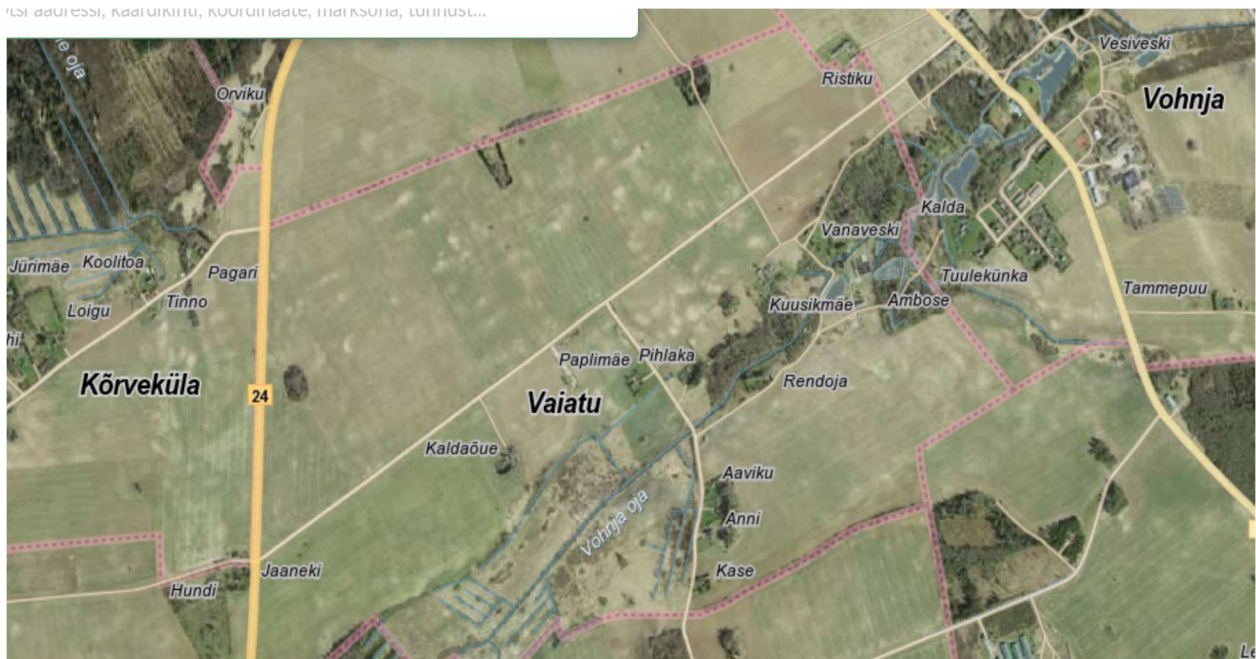
1:10000 Maa- ja Ruumiamet Rahvusrhiiv

Vaiatu küla praegu

Maaameti kaardilt

1:10000 Maa- ja Ruumiamet, Rahvusrhiiv

AUTORIST

Elasin selles külas esimesed kuus ja pool aastat. Pedagoogikateadus väidab, et inimese iseloom, immuunsüsteem ja tõekspidamised kujunevad välja esimesel viiel eluaastal. Järelikult olen Vaiatust saanud oma elujõu. Võin kindlalt öelda, et seal kasvamine oli suur õnn, mis sest, et 1950ndatel oli materiaalne elu väga vaene.

Minu varase lapsepõlve õnne valemide on viis.

Hulkumised isaga Nabakara mäel, Vaiatu oja ja allikate ääres ning Vohnjas. Pikemad sõidud jalgrattaga isa käte vahel laste istekorvis Kõverjärvele, Kadrinasse, Viitnale, Loobu jõe äärde. Isa tutvustas mulle loodust ning õpetas seda vaatlema ja austama. Mäletan, kuidas vaatesime Vaiatu oosil silmapiire, mis kaugenedes aina sinisemaks värvusid. Silmapiire on kuus. Oma rännakutelt tõime emale ja vanaemale alati midagi kaasa – kas lillekimbu, pajutudusid, kõrretäie maasikaid, muulukaid või mustikaid, kimbu sinikaid marjadega. Pere tarbeks korjasime kasetohtu tule alustuseks, vorstirohtu, pihlakaid jm. Isa lõikas oksi hernekeppide ja rehapulkade tegemiseks, noori puid aiatööriistade varte jaoks. Minu jaoks meisterdas ta kõrkjatest luikesid ja parte, lisaks pajupille ja männikoorest laevukesi.

Vanaemaga peenramaal ja laudas toimetamine ja temaga koos laulmine. Ta õpetas mulle kaastunnet, töökust ja hoolivust. Kord külmal kevad-talvel tõi meie ütlemele kaks talle, kellest hülgas ühe. Vanaema tõi vastsündinu tuppa. Isa ehitas väikese aediku, mille põrand kaeti ajalehtedega. Ajalehti kulus palju, aga naabrid aitasid. Talleke elas toas kevadeni ja oli kogu perele suureks rõõmuks.

Ettelugemise õhtud, raamatutest piltide vaatamine, tähtede ja arvutamise õppimine koos emaga. Ta õpetas mulle ka enesega toimetulemist, kannatlikkust ja sihikindlust. Ta ei sallinud ütlemisi: „Ma ei oska!“ või „Ma ei saa!“ Mälestustest kerkib üks päev, kui pidime kellelegi külla minema ja mina ei saanud oma kingapaelu kinni. Ema palus mul veel kord proovida. Vanaema oli valmis kohe kingapaelad kinni siduma, kuid ema keelas. Läksin jonni täis. Ema rahulik vastus oli: „Siis jääd koju.“ Kuidagi väga kiiresti oskasin paelad kinni siduda. Ema pingutas veel sõlmed üle ja võisime külla minna. Lugemise selgekssaamisega oli sarnane lugu. Tundsin juba kõiki tähti, kuid nii kui ema jõude istus, nurusin temalt ettelugemist. Ühel päeval ütles ema, et enam ta mulle ette ei loe. Õppigu ma ise lugema. Istusin laua taha ja muudkui proovisin sõnu kokku saada. Äkki oskasingi lugeda. Loomulikult luges ema mulle hiljemgi raamatuid ette.

Külarahvaga läbisaamine õpetas viisakust, lugupidamist kõigisse, kaastunnet, abivalmidust, kogukonna kokkuhoidmist. Ei tulnud kõne allagi, et külla minnes või vastutulijale tere ütlemata jäi. Lahkudes öeldi head aega või head tervist, töötegijale sooviti jõudu. Kedagi ei jäetud hätta, kõik tulid appi, kui vaja oli. Külla tulijale, ka oma küla inimesele, pakuti alati söögipoolist. Mardid ja Kadrid olid oodatud. Keegi ei pannud nende ees ust lukku. Uksi ei pandud lukku isegi kodust lahkudes. Tavaliselt käis ukse taha luud, mis andis märku, et pererahvast pole kodus. 1. jaanuaril käidi külakorda head uut aastat soovimas. Lõpuks istuti kellegi juures pikemalt. Vastlaid ei tähistatud, sest külas oli vähe lapsi. Noored pered olid kolhoosikorra eest linnadesse läinud. Ülestõusmispühal käisime vanaemaga külarahvale värvitud mune jagamas ja häid pühi soovimas. Ta värvis terve korvitäie mune vaikselt laupäeval sibulakoortega ja riidetükkidega. Vanaema tahtis tasuda tänuvõlga, sest küla oli teda peale sõda,

kui vanaisa haigeks jäi ja suri, talutöodes palju aidanud. Minu mälestustes meid oodati ja võeti väga lahkelt vastu. Jaanitule ümber Paplimäel istus kogu küla koos. Iga pere tuli jaanikule söögi ja joogiga, mis ühiselt ära tarbiti. Seal mängiti, lauldi, võisteldi vägikaikaveos, mustlasmaadluses ja muudes rahvalikes mängudes.

Kodus räägiti palju jutte esivanematest ja nende elukäikudest. Ema suureks eeskujuks oli tema isa Gustav. Isa rääkis suure südamesoojusega oma vanavanematest Alviinest ja Antonist (baabust ja deedust). Vanaema meenutas oma vanemaid ja Kõrvekülas kasvamist, suhteid õdede ja vendade vahel. Ainus, mida mulle külas ei õpetatud, oli küünarnukid püsti läbi elu trügimine. Minu elu 32 aastat kulgesid Tallinnas klassiõpetajana ja põhikooli loodusainete õpetajana.

Sirje Võsa,
neiupõlvenimega Pärn,
töötas aastaid Saksi
raamatukogus,
mis asus Moel.

Fotodel
Sirje lapsepõlves ema Hilda ja
isa Alfrediga kodukülas
Vaiatus.

VAIATU KÜLA TALUD

Kalda, nüüd Kaldaõue

Loobu tee poolt esimeses majas elas Kungla pere. Maja on tänaseni alles, kuid kes seal elavad, ei tea. Ehitanud olid selle maja Leonida vanemad, kes olid pärit kas Kõnnust, Palalt või kusagilt sealtkandist. Valdu, keda hüüti Volliks, oli Leonida, keda hüüti Velli, teine abikaasa. Esimene mees, kellega tal oli poeg Rein Anni, oli jäänud II Ilmasõtta. Poeg Rein õppis elektrikuks ning tegi vanematele tuuliku, mis elektrit tootis. See oli 1950ndatel ainus maja ümbruskonnas, milles oli tuuliste ilmadega elekter. Vohnja kanti jõudis elekter alles 1960ndate alguses.

Vellist ja Vollist, nii neid külas kutsuti, on mul palju mälestusi. Ema ja tädi Velli tegid tihti koos käsitööd. Mustreid ja lõikeid võtsid nad ajakirjade „Nõukogude Naine“ ja eestiaegse „Eesti Naine“ lõikelehtedelt. Mäletan, kui nad tikkisid veeämbri taha seinale valgest puuvillasest riidest linikut. Sinise mulineega tikkisid nad sinna kaks teineteist vaatavat luke ja nende alla teksti „Pese puhtaks nägu, käed, siis sa ilus välja näed“. Mulle need väga meeldisid. Aeg-ajalt küpsetasid ema ja tädi Velli hunnikute viisi kapsa-, porgandi-, seene-, moosi- ja kes teab veel milliseid pirukaid. Nad sõitsid jalgratastel Tapa linna turule ja jaama perroonile neid müüma. Lisaks võeti müügiks kaasa nii tooreid kui ka keedetud kanamune. Kolhoosist saadi normipäevade eest jahu. Sularaha saadi töötasuks väga vähe või üldse mitte.

Onu Vollile jäin ma vargusega vahele. Olime emaga eelmisel päeval naabrite juures käinud ning olin nende maja ees näinud punaseid sõstraid ja tikreid. Meil marjapõõsaid ei olnud. Meie talu põõsad olid jäänud sellele maale, mis kolhoosile oli läinud. Läksin iseseisvalt naabrite juurde. Kedagi õues ei olnud ja mu jalad viisid mind otse tikripõõsasse. Järsku läks toa uks lahti. Onu Volli seisis uksele ja käskis mind oodata. Peagi tuli ta kausiga tagasi, korjas selle tikreid täis ja viis mu koos marju täis kausiga koju. Vellil ja Vollil oli minust kolm aastat noorem tütar Silvi. Kui tüdruk toiduga pirtsutas, hüüdis onu Volli mind appi sööma. Ise ütles alati: „Kaks põrsast süövad ikke paremini, kui üks.“ 1960ndate lõpus ostsid nad Tapale maja ja kolisid Vaiatust ära. Praegu elab Tapal asuvas majas nende tütar Silvi. Leonida ja Valdu Kungla puhkavad Kadrina surnuaias.

Fotol
Leonida ja Valdu Kungla
1960ndatel Vaiatu külas
oma maja ees.

Eigaste (talud ei ole enam)

Järgmised hooned oli ehitanud minu vanaisa Gustav Eik (1882-1947). Vanaisa oli pärit Kõrvekülalt. 1904. aastal võeti ta tsaariarmeesse. Tegevteenistus kestis tol ajal kuus aastat. Sellele järgnes üheksa aastat reservteenistust, mis tähendas seda, et kui kusagil tekkis sõjaline konflikt, tuli minna. 1914. aastal mobiliseeriti vanaisa Esimesse Maailmasõtta. Sellele järgnes Vabadussõda. Kihlatud pruut Leena Maidok (1890-1960) samast külast ootas teda sõjakäikudelt koju. Abielluti 1921. aastal. Elati alguses Gustavi vanemate juures Kõrvekülas.

Seal sündis 1923. aastal nende esimene laps Hugo. Selleks ajaks oli Vaiatus valmis saanud laut ja hobusetall. Loomi käidi toimetamas Kõrvekülalt. Alustati lauda külge ajutise eluruumi ehitamisega, millest pidi saama peale maja valmimist lauda abiruum, väliköök ja kanala. Kuna asundustaludel metsa ei olnud, oli vanaisal plaanis ehitada savimaja, mida ta oli Lõuna-Venemaal sõjaväes olles näinud. Selline maja pidi hoidma sooja paremini kui palkmaja. Ehitustegevus vajab raha. Vanaisa käis ümbruskonnas õlg-, pilpa- ja sindlikatuseid tegemas. Vanaema hakkas kanu kasvatama. Lisaks oli neil 12 hektarit haritavat maad, heina- ja karjamaa. Talu vajab hobuseid, hobuseriistu, rehte, viljaaita ja keldrit. 1929. aastal sündis neile tütar Hilda, 1931. aastal teine poeg August.

1937. aastaks olid valmis saanud kõik abihooned. Majaehituseks oli õuele toodud suur mägi savi ja rehe alla kogutud õlgi, mida saviga segada. Vanaisa oli ostnud riigimetsast raielangi ja sealt ehitusmaterjali ning küttepuud valmis teinud ning koju vedanud. Sama aasta sügisel läks viieaastane August, suur ema abiline, rehe alla õlgedesse kanapesa otsima. Ta võttis toast kaasa laudas käimise laterna ja tikud. Rehi koos viljaaidaga põles maani maha ja poissi otsiti kogu küllaga veel järgmisel päeval, kuni vanaema Kõrvekülalt poisi koju tõi. Hea, et August nende juurde oli läinud. Vanaema ei julgenud varem lapselast koju tuua, sest poiss oli šokis. Minu vanaisa Gustav jäi peale põlengut üsna põduraks. Sõjas saadud haavad hakkasid tunda andma. Järgmisel kevadel alustati küll maja ehitamist, kuid see ei edenenu, sest oli vaja ka uus rehi ehitada. Tulemas olid eriti rasked ajad. Peale 1940. aasta riigipööret kardeti, et maa võetakse ära. 1941. aasta suvel algas sõda. Poeg Hugo kuulus mobilisatsiooni alla. Ta läks teiste omavanuste poistega mobilisatsiooni eest metsa. Küllasse tulid sõdurid, kes lubasid majad maha põletada, kui poisid metsast välja ei tule. Poisid tulid ise välja ja nad viidi Siberisse õppelaagrisse. Sündmustest räsitud vanaisa läks järgmisel päeval heinasaade koju vedama. Ta juhtis hobust halvasti. Heinakorv läks ümber, vanaisa jäi heinakorvi alla ja murdis puusaluu. Selle tagajärjel jäi tal üks jalg lühemaks. Hugo jäi teadmata kadunuks ja maja ehitamine jäi ka pooleli. Ema Hilda meenutustes oli Hugo olnud hästi heasüdamlik ja abivalmis vend. Neil olid olnud isaga ühised suured plaanid maja ehituse osas.

1946. aastal läks tütar Hilda (minu ema) Tallinnasse tööstuskooli trükkaliks õppima. Peale kooli sai ta ladujaks tööle trükikotta „Kommunist” ja korteri Suurtüki tänavale.

1947. aastal suri vanaisa. Talus jäi meeste töid tegema kuueteistkümnenda aastane poeg August. 1949. aastal võeti Eigaste talult maa Vohnja kolhoosi, samuti hobune koos põllutööriistadega, mullikas ja ütt kahe tallega. Vanaema jäi kanu kasvatama ja talle pandi peale munade norm. Vaesus oli suur, aga toit oli laual, sest laudas oli lehm, siga ja kanad. Osa piimast ja lihast tuli samuti ära anda, aga midagi jäi ka perele. Maast jäeti alles väike kartuli- ja aiamaa. 1950. aastal võeti August sõjaväkke.

Foto
1920ndate lõpust.
Gustavi ema Leenu Eik,
tütar Anna Veskoja ja
tütretütar Helmi Kõrvekülast.
Isa Toomas oli selleks ajaks
viidud juba Kadrina kirikaeda.

Foto
1920ndaist aastaist.
Leena vanemad
Anna ja August Maidok
Kõrvekülast

Fotol
Leena ja Gustav Eik
koos poja Hugo
ja tütar Hildaga
1930. aastal.

Fotol
August seisab
piirivalve putka uktsel.
Ta oli sõjaväes
Eestis Paldiski lähedal.

Fotol
Alfred ja Hilda Pärn.
Vanaema ei suutnud üksi kogu
majapidamisega hakkama saada.
Ema tuli Tallinnast tagasi oma
lapsepõlvekoju.
Samal aastal abiellus
ta oma küla poisi
Alfred Pärnaga,
minu isaga.

Elama jäädigi Eigastele. Ema hakkas käima Vohnja kolhoosis normipäevi tegemas, kuid kolhoosi liikmeks ei astunud. Vanaema oli küll kolhoosi liige, kuid üle kuuekümnepäevast ei olnud kohustust normipäevi tegemas käia. Heinal ja kartuleid võtmas käis ta ikka, sest selle eest anti leivajahu. Leiba meie pere ei ostnud, vanaema küpsetas seda ise. Isa töötas algul Tapal raudteel, hiljem artellis „Mineraal”. Kummastki kohast korterit ei saanud. 1959. aasta kevadel võttis kolhoos meilt ära heina- ja karjamaa, sest ema ja isa ei olnud kolhoosi liikmed. Lehm ja lambad viidi loomvarusse.

Ema ootas samal ajal teist last ja elamistingimused olid väga kehvad. Sügisel kolisime Vaiatust Moele, kust isa sai nii korteri kui ka töökoha. Vanaema halvati ära vanema venna Jaagupi juures kartulivõtmise talgutel. Ta suri viis kuud hiljem. Peale sõjaväge läks August Tallinnasse ehitajaks õppima ja jäi pealinna elama. Vaiatusse August enam tagasi ei tulnud ja tal ei olnudki, kuhu tulla.

Fotol

Muki, meie viimane koer Vaiatus lauda ees. Taamal savihunnik, millest vanaisa Gustav plaanis maja ehitada. Kolhoosi partorg lasi Muki maha, kui tuli teatama, et meilt võetakse ära heina- ja karjamaa. Muki oli parajasti paela otsast lahti. Õues tekkis sõnelus ja koer hammustas partorgi. Sel ajal pidid kõik koerad kinni olema.

1961. aastal lammutas Viisaastaku kolhoos hooned, vedas minema hoonete maakividest vundamendid ning kogu Eigaste talu maast sai kolhoosi põllumaa. Puitmaterjal anti meile. See veeti Vaiatust Moele kütteks.

Leena ja Gustav Eik puhkavad Kadrina kalmistul, nende kõrval Hilda ja Alfred Pärn. August on maetud Tallinnas Liiva kalmistule.

Fotol veebruar 1960. aasta. Vanaema Leena Marie Eik (Maidoki) matused. Parevalt esimeses reas tema keskmine vend Karl Maidla (Maidok), väimees Alfred Pärn, lapselaps Sirje Võsa (Pärn), tütar Hilda Pärn (Eik), poeg August Eik, noorema venna poeg Lembit Kasenurm, abikaasa Gustavi õde, õde Velli Nahide Elhi (Maidok). Tagumises reas vanem vend Jaagup Maide (Maidok), tema naine Aliide Maide, noorema venna minia ja väimehe õde Lia Kasenurm (Pärn) tütre Ingega. Edasi naabrinaine Leonida Kungla, noorem vend Rudolf Kasenurm, Leonida poeg Rein Anni, väimehe vend Lembit Pärn, vanema venna poeg Valmut Maide. Vanaema keskmine vend Karl Maidla oli läinud Sootaguse külla koduväiks. Naise nimi oli Marta. Lapsi neil ei olnud. Karl oli Kadrina kirikus vöörmünder. Kõik vennad olid eestisdanud oma perekonnanime Maidok erinevalt.

Lätteniidu (talu ei ole enam)

Kolmandas talus elasid Sinimetsad. See oli samuti asundustalu, mille Kõrvekülast pärit Joosep ja Mathilde olid rajanud. Ka Joosep oli Vabadussõja veteran. Neil oli väike ühe toa ja köögiga majake, mis oli vist tüüpprojekti järgi ehitatud. Selliseid maju oli veel nõukogude ajal kogu Eesti täis. Vastu Launidu teed oli neil rehi ja heinaküün, kus hoiti veel Lembit Pärna nimelise kolhoosi ajal heinu. Praegu on selle talu hoonetest järel vaid maakividest vundamendivare. Nende maal on ka mingi uusehitis.

Fotol
Mathilde Sinimets,
Joosep Sinimets hobusel ja
Gustav Eik (minu ema isa)
1920ndad

Joosepil ja Mathildel oli viis last, neist kolm võttis sõda. Üks poistest hukkus Sinimägedes, teine sai surma Tallinna pommitamisel ja tütar suri sünnitamisel, sest polnud arstiabi. Järele jäid vaid vanim lastest Ilse (s 1919) ja noorim Ilmar (s 1935). Ilse elas Jõhvis ja suhtles meie perega. Tädi Tilde oli vanaema sõbranna ja me käisime tihti nende juures. Mina hüüdsin Mathildet Haigetädi, sest tal olid reumast ja raskest tööst sõrmed ja varbad moondunud ja nende kodus oli kampri lõhn. Haigetädi ja vanaema rääkisid alati põnevaid lugusid oma noorusajast, külaelust ja oma lastest. Vahel räägiti lugusid kooljatest, vaimudest, luupainajatest ja muudest hirmsatest olenditest, kes kohalikke inimesi kimbutamas on käinud. Minu vanuseid lapsi külas ei olnud. Kui kodus kellelgi minu jaoks aega ei olnud, läksin mõnikord Sinimetsale. Selleks pidin aga luba küsima. Kord läksin luba küsimata ja sain selle eest oma esimesed vitsad. Seal oli alati põnev. Kudusime Haigetädiga kassikangast, kerisime lõnga, tegime koos süüa ja samal ajal rääkis tädi igasuguseid põnevaid jutte elust enesest. Alati oli neis mingi õpetuse iva sees.

Onu Joosepit kutsuti külas Kittuse Jossiks. Kui Joosep napsitanud oli, ei tahtnud ta kohe koju minna, vaid hakkas külakorda käima. Tilde ei kannatanud purjus inimese loba välja ja ajas

mehe magama. See aga Joosepile ei meeldinud. Joss oli lugenud midagi vanast Egiptusest. Jommis peaga tahtis ta igal pool sellest rääkida ja näidata, kuidas Kittuse vuarau vägesid juhatab. Kord tuli ta meile, kui olime vanaemaga kahekesi kodus. Vanaema keetis parajasti kapsasuppi. Joss jutustas midagi laua taga. Kui ta märkas, et keegi teda ei kuula, kargas püsti, ronis pliidi ees olevale raiepakule, haaras nurgast kiini ja kukkus sellega pea kohal vehkima, ise hüüdes: „Niimoodi juhatab Kittuse vuarau vägesid!” Ta kaotas tasakaalu ja maandus küünarnukiga otse supipotti. Vanaema ehmatas oli suur. Kui ta aga taipas, et suurt õnnetust polnud juhtunud, sest Jossil oli lambanahkne kasukas seljas, sai ta väga kurjaks. Seda nägin ma esimest korda ning esimest ja viimast korda kuulsin vanaema kurja vandumas. Ta oli sügavalt usklik inimene. Vanaema haaras põrandaharja, pühkis sellega Joosepi kasuka varruka pealt kapsalidemed ära, andis mehele harjaga paar võmmu kuklasse, samas Jossi kirudes: „Sa saatana sigudik, tuleb lapse ees kiiniga vehkima. Kõik räägin Tildele ära, küll sa siis saad. Mis ma nüüd perele süüa annan? Kapsasupp rikutud, tuba kõrbehaisu täis.” Mulle tegi kogu olukord nalja. Lõpuks talutas vanaema Joosepi koju.

Joosep oli tegelikult hea südamega mees ja mulle nagu vanaisa. Ta hüpitask mind põlvedel ja kiigutas jalgadega. Ajasime vahel vigurijuttu. Onu Joosep ütles ühe lause, mina pidin järgmise lause ütlema jne. Teine oli sõnamäng, millest aeg-ajalt Haigetädi ja vanaema ka osa võtsid. Üks ütles sõna, järgmine pidi sõna lõpuhäälikuga järgmise sõna ütlema. Onu Joosepile meeldis võõrsõnu mängu tuua ja ta laskis minul neid korrata. Ühte sõna mäletan hästi. See oli „impregneeritud”. Minu suu läbi kõlas see aga „ümber keritud”. Kõik said minu kulul naerda. Veel oli meie mängude hulgas mõistatuste äraarvamine ja neid oli onu Joosepil lõputult. Sinimetsal käisime peamiselt talvel. Suvel olid neil enda lapselapsed külas ja töid-tegemisi palju. Joosep ja Mathilde on maetud Hulja-Männiku surnuaeda.

Paplimäe

Järgmised hooned künka taga oli ehitanud minu vanaema Leena noorim vend Rudolf Kasenurm (Maidok, 1899-1977). Ruudi oli abiellunud Ahilalt pärit neiu Elli Kasega. Talu ja perekonna nimeks võeti Kasenurm. Ruudi abiellus alles 1928. aastal. Ta elas vanemate juures Kõrvekülas ja naise võttis alles siis, kui kodu rajatud. Ruudigi oli käinud Vabadussõjas. Nooruse uljusest julges ta võtta pangalaenu ning tänu sellele suutis kiiresti üles ehitada kogu talu hooned. Tütar Aino sündis 1930. aastal, ülejärgmisel aastal poeg Lembit ja kaks aastat hiljem poeg Heino. 1940ndal, peale venelaste tulekut, pangalaenu kustutati. Ruudi ja Elli aitasid ehitada või osta 1950ndate lõpus Ainole ja Heinole Rakvere linna ühise maja. Kasenurme koht jäi vanemale pojale, kes selle 1980ndatel peale Ruudi ja Elli surma oma nooremale tütrele kinkis. Tütar müüs maja maha. Praegu on see ilusasti korda tehtud.

Vanaema Leena õed ja vennad tegid suuremaid talutöid talgukorras kolhoosi ajalgi ja need olid alati lõbusad. Tavaliselt tulid talgutele kõikide lapsed ja lapselapsed. Mäletan, et heinateol peeti veesõda ja algatajaks oli onu Ruudi. Talle meeldis ka lastega hullata ja neid taga ajada. Tädi Elli (Kasenurm) keetis igal pool talgusuppi ja küpsetas saia. Selle söömise ajal lauldi palju, mängiti laulumänge ja lunastati pante. Lapsi kõrvale ei jäetud. Kord tuli mul pandi lunastamiseks kolm korda ümber ahju joosta. Söögilaud oli õues. Jooksin tuppä, kuid ümber

ahju ei õnnestunud seal kuidagi joosta. Tulin suure nutuga teiste juurde tagasi. Vanaema võttis mul käest kinni, sörkisime kolm korda ümber maja ja oligi ülesanne lahendatud. Onu Ruudile meeldis Artur Rinnet järele teha lauluga „Mets mühiseb”. Ta väristas häält ja muigutas Rinne moodi suud. Kõik, keda peatükis nimetatud, puhkavad Kadrina surnuaias.

Fotol

1953. aastal Vaiatu küla naised
Paplimäel heinateo lõpetamise talgutel.
Kükitab Lia Kasenurm tütre Ingega.
Esimeses reas paremalt Mathilde
Sinimets, Leena Eik, Hilda Pärn, Veera
Pärn. Tagumises reas valge põllega
Paplimäe perenaine Elli Kasenurm,
Aliide Maide,
Velli Elhi ja Leonida Kungla

Pihlaka

Kasenurmest järgmises talus elasid Meeri ja Kaarel Kanep oma tütarde Vilma ja Milviga. Neil oli ka poeg, kuid teda ma ei mäleta. Nende talu maadelt algas Vaiatu oja ääres asuv oos. Maja ja taluhooned on ehitatud oosi jalamile, mitte Launidu tee äärde. Minu mälestustes oli ka see asundustalu.

Meeri oli postiljon. Talvel käis ta hobusega posti vedamas, suvel jalgrattaga. Mäletan, et ühel talvel oli külm Meeri varbad ära võtnud ja külarahvas hoidis talle põialt, et gangreen varvastesse ei tuleks. Milvi käis tol ajal Kolu koolis ja minusuguse titaga tegemist ei teinud.

Vilma oli Milvist vanem. Ta töötas Kadrinas poemüüjana. Teda leidis Kadrinas elav ja Jõe tänavas maja omav kahe kooliealise lapsega leskmees Albert Kaerma, Nad abiellusid ja said ka ühise poja, kelle nimeks sai Algur. Peagi lahkus pere Kadrinast, maja müüdi edasi. Algur õppis kirikuõpetajaks ning oli Paides ja Tapal Lutheri koguduse õpetaja. Tema pere sai paljulapseline. Vilma töötas poemüüjana ka Tapa linnas kalapoes. Kust Kanepi pere pärit oli ja kuhu maetud, ma ei tea. Albert Kaerma oli tuntud, temast kirjutati rajoonilehes: „Albert Kaerma (sündinud 1900. aastal Narvas) oli pikaaegne Rakvere rajooni tsiviilkaitse staabi töötaja ja juht. Ta oli tuntud oma töökaaslaste seas töökuse ja täpsuse poolest, juhtides staapi üle 16 aasta. 1975. aasta seisuga oli ta 75 aastane ja endiselt ravis.“

Fotol
mina, Sirje Võsa (Pärn)
Milvi Kanepiga

Launidu teega paralleelselt läbis küla külavahetee, mida mööda sai otse Vohnja mõisa juurde. Kanepi talutee otsas olid suured kivid. Kui vanemad linnas või Kadrinas käisid, istusin neil kividel ja ootasin ema ja isa koju. Alati toodi siis mulle mõni uus riideese ja kommi. Magusat oli meie peres väga harva. Kommituutu anti küll minu kätte, kuid pidin seda kogu perega jagama. Vahel toodi mulle ka mõni mänguasi. Ühte korda mäletan eriti hästi. Tallinnast toodi mulle purpurpunane velvetjakk ja propeller. See vidin koosnes kahest osast – käepidemest, mille sees oli nõör, ja propellerist, mis käis käepideme otsa. Läksime isaga lennutamist harjutama. Mina ei osanud hästi nõörist tõmmata. Isa püüdis mulle näitlikult asja õpetada. Ta tõstis vidina pea kohale ja tõmbas nõörist. Propeller lendas käepideme küljest kõrgele õhku. Tuli tuulehoog ja kandis osa minu uuest mänguasjast ei tea kuhu. Propeller on tänaseni leidmata. Teine linnast toodud mänguasi, mida mäletan, oli võtmega üleskeeratav nokkiv kana. Panin kana keset lauda ja raputasin kruubiteri põrandale. Keerasin võtmest ja ootasin, millal kana kruupi sööma läheb. Kaua see kana laualt alla hüpata ei saanud, liiga kõrge kukkumine oli.

Marjamäe (nüüd Kuusikmäe osa)

Järgmine, tol ajal Marjamäe talu, oli minu isa lapsepõlvkodu. Talukoha oli saanud teenete eest Vabadussõjas minu vanavanaisa August Pärn (1871-1926). See oli olnud maade poolest suurim talu külas, üle 30 hektari. Enne suuri sõdasid oli August olnud Ahilal (Ahila küla on praegu ühendatud Hõbeda külaga) kingsepp. Ta oli teinud kingi nii meestele kui ka naistele, parandanud neid ja valmistanud säärsaapaid kliendi toodud nahast. Augustil oli naise Juuliga kaks poega, Hugo ja Voldemar, minu vanaisa.

Augusti onu Abram oli läinud Abhaasiasse uusmaasaajaks. Tema poeg Lembit Pärn oli Eesti Laskurkorpuse ülem, kindrali auastmes. Tema nime kandis kunagi ka Vohnja kolhoos. Mõisa ette püstitati talle ka tema büstiga ausammas. Praegu peaks see asuma Tallinnas ajaloomuuseumi kogudes. 1944. aastal oli kindral külastanud oma esivanemate maid. Mingil määral suhtles ta Augusti poja Voldemariga ja aitas teda asjaajamistes uue riigikorra ajal.

August oli 1920ndate alguses suure hooga hakanud hooneid ehitama. Esimesena valmis ühetoaline ajutine elumaja, samasugune nagu Sinimetsal, kuid Ahilalt ära kolida ei jõutudki. Juuli suri 43 aastasena vähki. August andis koha poegadele ja jäi ise Ahilale. 1926. aastal, kolm

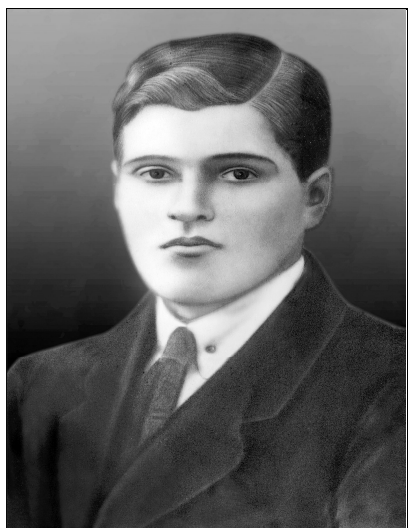
aastat hiljem, suri ka August. Hugo kolis naisega isa majja ja jättis kogu maa vennale. Temagi oli käsitöoline, mitte põllumees. Oma osa eest tahtis ta maksmist natuuras (liha, piima, mune, vilja, kartulit jms). Voldemar oli aasta varem abiellunud oma küla neiu Veera Paulmanniga.

Fotol
vanaema Veera Pärn
(Paulmann, 1906-1982)
1920ndad.

Fotol
Juuli ja August Pärn
poja Voldemari
ristimispäeval
1903. aastal.

Fotol
vanaisa Voldemar Pärn
(1902-1980)
1920ndad.

Fotol
seitsmetestkümneaastane
Alfred Pärn
(Albe, sõjaväes kutsuti teda Räim)
Erus.

Lapseootel naisega koliti Marjamäele. Polnud Voldemargi mingi põllumees. Majandamise ohjad võttis enda kätte Veera, kelle vanemad tulid noortele appi. Muretseti paar lehma, härjad, lambad, küülikud, pardid, haned, kanad. Spetsialiseeruti loomakasvatusele. Volli ehitas lauda ja muud abihooned valmis. Uue maja ehitus lükkus aina edasi. Üksteise järel sündisid lapsed; 1926 Alfred, 1929 Lia, 1931 Leida, 1933 Ferdinand, 1936 Lembit, 1938 Elvi ja 1940 Riina.

Pärast teise lapse Lia sündi võtsid Veera vanemad Alviine ja Anton kolmeaastase Alfredi enda juurde. Poiss kasvas vanavanemate juures üheteistkümnenda eluaastani. Selleks ajaks oli ta juba paras abiline majapidamises. Peale selle võtsid vanavanemad enda juurde kolmeaastase Värdi. Tüdrukuid ei võetud, sest Alviinel ja Antonil oli Veerast üheksa aastat noorem poeg. Poisid elasid ühes toas, vanad teises. Alfredil ja Värdil oli tegelikult nagu kaks kodu, sest vanemad ja vanavanemad elasid lähestikku. Kogu elu sai uue pöörde 1939. aastal, kui suri vanaisa Anton. Vanavanemate talu peremeheks jäi poeg Peeter, kes hakkas sisse viima muutusi. Lapsed ei saanud enam igal võimalusel vanaema juurde joosta. Õe pere abistamine vähenes. Värdi jäi veel kuni Peetri abiellumiseni nende juurde elama.

Sõja ajal hakkas Volli puskarit ajama ja sellega äri tegema. Viin maitses talle endalegi. Seda rohkem jäi majapidamine Veera ja laste kanda. 1943. aasta kevadel tuli saksa sõjaväe mobilisatsiooni kutse ka Vollile. Vanaema Veera käis sõjaväe staabis palumas, et mees koju jäetaks, sest kevadtööd vajasis tegemist ja suid, keda süüa, oli peres palju. Isa asemel mobiliseeriti oma seitsmeteistkümnendal sünnipäeval poeg Alfred. Ta suunati Erusse rannakaitse abiteenistusse. 1944. aasta sügisel, kui punaarmee oli vallutanud Kirde-Eesti, lasti eesti poisid Erus nelja tuule poole vabaks. Mõned neist põgenesid paatidega üle mere. Isa tahtis koju. Nad olid redutanud koos ühe Kuusalu poisiga mitu päeva metsas, sest ei saanud oma saksa sõjaväe mundris kuidagi üle Narva maantee, kus punaväe voorid liikusid pidevalt Tallinna poole. Jõudnud lõpuks koju, otsustas pere talle ehitada lauta lambasõime alla peidiku. Vene väeosa oli peatunud juba Vohnjas.

Samal ajal oli kolmeteistaastane Leida läinud vanaema juurde. Teel sinna, Vaiatu allikate juures, ta vägistati. Volli pöördus abi saamiseks sugulase kindral Lembit Pärna poole. Vägistaja leiti üles ja ta sai kaheksa aastat vangistust, mis oli tol ajal ime. Poeg Alfredist ei julgenud Volli iitsatadagi. Isa elas peidikus septembrist märtsini. Tal tekkisid seal kehale

mädapaised ja hambad hakkasid loksuma. Viimane tilk karikasse oli see, kui mingi putukas talle kõrva pugus. Valu oli väljakannatamatu. Isa läks ise Rakveresse arsti juurde ja sealt otse sõjakomissariaati ennast üles andma. Ta saadeti Narva töölaagrisse linna üles ehitama. Narvast põgenes isa jälle koju tagasi. Teist korda pidi Volli abi saamiseks sugulase poole pöörduma, kes soovitas: „Mingu isa passilauda uut passi nõutama. Öelgu seal, et vana on kadunud. Passi lasku kirjutada isanimeks Vladimir ja peale selle mingi kohe raudteele tööle, sest raudteesüsteem on üleliiduline.” Nii isa tegigi ja oli surmani Vladimiri poeg. Leida ei saanud kunagi lapsi ja aeg-ajalt löid tal välja psüühika probleemid.

Vanaisa viinalembus süvenes. Põllud jäid sööti. 1949. aastal, kui maa ja loomad kolhoosi olid võetud, läks vanaema kolhoosi koos oma loomadega. Temast sai lüpsja-karjatalitaja Vohnjas vanas mõisaaegses laudas. Vanaema Veera lahutas vanaisast. Kolhoosi poolt anti talle ja lastele kaks tuba Vaiatust küüditatud Kroonsaarte majas. Majas elas veel keegi vanamemm. Köök oli ühine. Vanaisa jäi üksi Marjamäele. Temagi astus kolhoosi ja tegi seal ehitustöid. Vanaema tundis end Rehel ebamugavalt, sest majja olid jäänud Kroonsaarte asjad. Osa asju olid sugulased küll ära viinud, kuid mööbel ja palju muud meenutasid vanaemale Helmit ja Karli, keda ta hästi tundis. Veera sai Helmi Siberi aadressi tema emalt ja nad olid mingi aja kirjavahetuses. 1950. aastal sai õnnetult surma tütar Elvi. Samal aastal abiellus Alfred, kolm aastat hiljem Lia ja 1956. aastal ka Värdis. Vohnjasse asusid elama Leida ja Lembit 1960ndate alguses. Riina lahkus pesast 1965. aastal ja vanaemale anti väike korter Vohnjas.

Vanaema Veera poegade lastega palju ei tegelnud. Ta hoidis ja toetas tütarde lapsi. 1950ndatel käisime Rehel (praegu Ristiku) põhiliselt riigipühade ajal. Siis oli seal kogu suguselts koos. Vanaema Veera juures oli põnevaid asju, mida mujal külas näha polnud. Tal oli pühenduse ning piltidega venekeelne piibel, mille vahel oli tsaar Nikolai II perekonna pilt. Ehtekarbis köitsid tähelepanu kõrvarõngad, ristiga kett ja sõrmused. Vanaema kõrvades olid augud, kuid keegi ei mäleta, et ta oleks kõrvarõngaid ja sõrmuseid kandnud. Sünnipäevade tähistamist sel ajal ei olnud. See traditsioon tuli meie peresse alles 1960ndatel. Isa õed ja vennad käisid kogu elu perekonniti palju läbi. Ainuke probleem oli vanaema Veera ja vanaisa Volliga. Nad läksid kokku saades alati riidu, seda eriti siis, kui keegi vanu aegu meenutama hakkas. Vanaisa hakkas vanaema narrima. Vanad ei olnud ükskõiksed teineteise vastu surmani.

Vanaisa oli peale Elvi surma Kadrina kirikaeda oma vanemate kõrvale suure platsi hankinud, piiranud selle raudaiaga ja lasknud raiuda kivile kirja „Perekond Pärna rahula”. Praegu puhkavad igavest und sellel platsil tütre Elvi, Leida ja Lia, poeg Lembit abikaasa Heljuga, tüdretütar Ilme ja Volli oma vanematega. Vanaema Veera on maetud oma vanemate kõrvale Hulja-Männiku surnuaeda. Sinna palus end matta ka Ferdinand. Tema naine Milvi on Kadrinas oma vanemate kõrval. Mäletan nende vaidlusi vanas eas sellel teemal. Värdis tahtis baabu ja deedu juurde ja tema arvates on Hulja-Männikul vaiksem ja looduslähedasem, kus puhata. Vanaema Veera matustest mõtlemine toob mulle alati klombi kurku. Ta suri 1982. aasta septembris. Matused olid laupäeval ja igal pool põldudel tee ääres Vohnjast Kadrinani nopiti kartuleid. Matusevoori lähenedes katkestasid inimesed nii Kallukse ja Sootaga külade kui ka kolhoosi kartulipõldudel töö. Seisti kartulivagude vahel langetatud päi, meestel mütsid peos. See oli ilus komme ja väärikas hüvastijätt omakandi inimesega. Rohkem pole ma kusagil midagi sellist kohanud.

Suure pere lastest on elus veel kõige noorem tütar Riina. Viimane selle suure pere liige, kes elas Vohnjas, oli Lembitu naine Helju Pärn. Paremat inimest Heljust ma ei tea. Ta oli tark,

heasüdamlik, kuldsete kätega. Heljul ja Lembitul endil lapsi ei olnud, kuid nad aitasid kõiki sugulasi. Nende aidata olid viimastel eluaastatel nii vanaema Veera kui ka vanaisa Volli. Kõik sugulased ja Vohnja ümbruse rahvas tundsid Helju käsitöid ja kokakunsti. Kolhoosi ajal töötas ta raamatupidajana, korraldas kohvik-klubisid ja juhendas käsitööringi. Veel üheksakümne kolme aastasena lahendas Helju mitte just kergemaid ristsõnu, elades Imastu hooldekodus.

Fotol
Helju Pärn
(1929-2024).

Järvemäe (talu ei ole enam)

Üle oja Marjamäe taluga kohakuti asub praegu Rendoja talu. Nendega said Pärnad hästi läbi ja lapsed suhtlesid omavahel veel täiskasvanutena. Pärna poisid mängisid koos Ambose talu poistega. Rendoja ja Vanaveski talu vahel asus Järvemäe talu, kus elasid vanaema Veera vanemad. Nad olid Vabadussõja ajal Vaiatusse tulnud Gatšina lähedalt Volossovost. Tegelikult olid mõlemad pärit Eestist. Veera isa Antoni ema oli läinud Iisakust 19. sajandi kolmandal veerandil Venemaale tööd otsima. Sel ajal läks palju eesti noori Venemaale õnne otsima, eriti Virumaalt. Gatšinas ja selle ümbruses elas tol ajal palju eestlasi. Ta sai tööd mõisateenijana, abiellus eesti mehega, sündis Anton. Mees jäi Türgi sõtta. Vaarema suri tiisikusse ja Anton jäi teenijatemajja mõisa teenijate kasvatada. Mõisnik oli märganud poisi ettevõtlikkust ja teadmistejanu ning saatnud ta mõisa kulul mõisamajandust ja aiandust õppima.

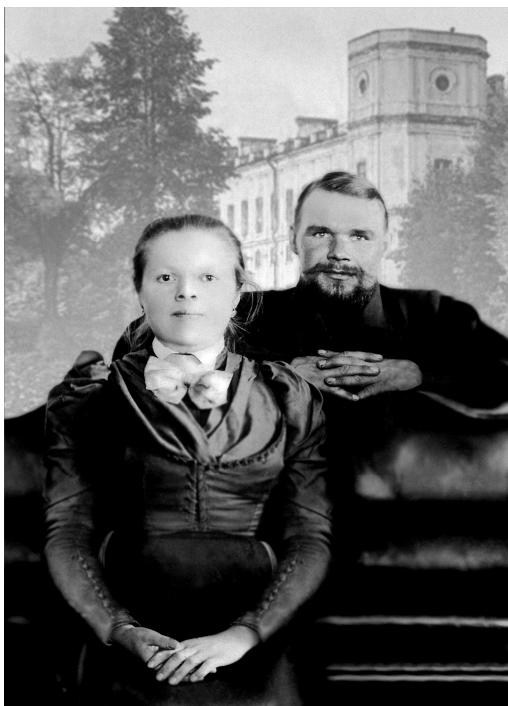
1905. aastal oli Anton saadetud Jõhvi laadale mõisa toodangut müüma. Ta oli seal märganud tragi neiut, kes pirukaid ja metsasaadusi müünud. Peale müügipäeva oli Anton läinud neiuga juttu ajama, kutsunud teda mõisa kokaks ja pakkunud ennast abikaasaks. Alviine olnud mõlema pakkumisega nõus. Neiu palunud ainult tema vanemate juurest Vaivaras läbi astuda ja neilt õnnistust paluda. Õnnistuse nad ka saanud.

Järgmisel aastal sündis neile tütar. Antonist sai mõisavalitseja või aidamees ja mõne aja pärast Alviinest virtin või kokk mõisa häärberis. Anton eesti keelt ei rääkinud, kuid Alviine suhtles lastega eesti keeles. Veerale õpetas ta eesti keeles lugemise ja kirjutamise selgeks. Enne Eestisse tulekut oli Veera saanud kolm klassi venekeelset algharidust. Poeg Peeter sündis 1915. aastal. Peale Oktoobrirevolutsiooni oli mõisnike pere asutanud Saksamaale minekut. Enne ära kolimist oli mõisahärra kutsunud Alviine ja Antoni enda kabinetti, andnud neile hea töö eest kuldrublasid ja soovitanud neil Venemaalt lahkuda. 1918. aasta alguses asutigi Eesti poole teele. Alguses oli neil plaan olnud end sisse seada Vaivaras või Iisakus, aga punaarmee tungis Eestisse. Koos hobuste, loomade, laste ja maise varaga liiguti edasi lääne poole, kuni jõuti

Vohnjasse. Eesti väed olid selleks ajaks sealsed alad juba vabastanud. Kus sellel pikal rännakul peatuti, ei tea. Härralt saadud raha eest osteti maja Vaiatusse. Maad oli neil vähe, aga Anton sai tööd riigimõisas aednikuna. Vohnja mõis riigistati 1919. aastal ja moodustati riigimõis. Seal oli suur puuviljaaed Vaiatu tee ääres. Anton oli seal kasvatanud viljapuude ja -põõsaste istikuid ning hoolitsenud aia eest. Külarahvas neid algul omaks ei võtnud. Anton eesti keelt ei rääkinud, kuigi aru sai. Ka nende riietus oli teistsugune. Tekkisid jutud, et Anton on mõisniku sohilaps. Mees hoidis omaette ja tundis rõõmu oma tööst. Alviine oli aga hea suhtleja ja lõpuks võttis küla nad omaks. Ta võttis vastu enamuse külas sündinud lastest. Perenimi Paulmann eestistati Pärliks.

Vanast mõisa aiast käisime kõik 1950ndatel mööda ja külarahvas käis sealt salaja puuvilju korjamas. Mäletan sealt väga magusaid kollaseid mureleid. Millisest mõisast vanavanavanemad Vaiatusse tulid, ei mäleta. Isa rääkis sellest küll mitu korda, kuid üles ei kirjutanud. Kõik Alviine ja Antoni järeltulijad kutsusid neid (p)baabu ja (t)deedu. Baabu oli osa kuldrublasid hoidnud mustadeks päevadeks. Kui nende juures kasvanud Albe ja Värdi abielluma hakkasid, andis ta kummalegi ühe mündi sõrmuste jaoks. Baabult päris isa Alfred hea söögitegemise oskuse. Isa tehtud toidud olid palju maitavamad, kui ema valmistatud. Näiteks praekartulite valmistamine toimus nii: kartulirattaid hoidis ta umbes pool tundi külmas vees, neid vahepeal segades, kuivatas siis rattad rätikusse. Pannil ajas rasva kuumaks, alles siis pani kartulid praadima. Tükeldatud sibul, sool ja pipar lisati esimese keeramise ajal. Kala puhastas ja valmistas meie peres ainult isa. Ta tegi aeg-ajalt kaerakiisliit ja see oli väga maitsev. Kiisliit söödi võiga, piimaga või moosiga.

Poeg Peetrist kasvas väga eestimeelne mees. Peale sõjaväeteenistust jäigi ta sisevägedesse edasi teenima. Peeter abiellus saksa ajal. Elama asuti Vaiatusse. Neile sündis kaks tütar, Valda (1944-2020) ja Valli (1947).

Fotol

Alviine (1885-1967)
ja Anton (1874-1939)
Pärli (Paulmann)
noorena.

Fotol
Peeter Pärli (1915-2002)
koos abikaasa Roosiga.

Peeter sundmobiliseeriti punaarmeesse 1941. aastal, kuid sealt ta põgenes. Saksa aja lõpus mobiliseeriti ta uuesti, nüüd juba saksa vägedesse. Sealtki jõudis ta põgeneda. Kui vene väed uuesti Eestisse jõudsid, pages Peeter metsa. Ta arreteeriti 1953. aastal oma kodus ja küüditati sunnitööle. Roosiga jäi lastega ämma juurde elama. Peeter tuli sunnitöölaagrist tagasi 1960ndate alguses, kuid koju teda elama ei lubatud. Ta elas viis aastat kuskil Lõuna-Eestis. Sealt külastas ta aeg-ajalt sugulasi. Mäletan, kui ta meile Moele tuli. Mind vennaga aeti elutuppa ja uks suleti. Vanemad istusid Peetriga köögis suletud ukse taga. Laste kõrvad ei tohtinud midagi nende jutust kuulda. Alles vanas eas rääkis Peeter, kuidas hobused olid päästnud ta elu. Peeter oli kogu elu hobustega tegelnud ning ise ta ütles, et tunneb hobuste keelt ja nende hingeelu. Seda märgati ka laagris ning ta sai talli tööle. Hobuseid toideti paremini kui inimesi. Peeter sai loomade kõrvalt kaerateri endalegi suhu panna. Viimaks usaldati talle 20 km kauguselt leivatehasest leiva vedu hobustega laagrisse. Ta õppis vormileiva koorikute alt raasukesti eraldama. Vahel anti tehastest ka tükike leiba. Vangivalvuriteks olid olnud kriminaalid ning nendega pidi oskama läbi saada. Peeter oli elu lõpuni veidi kontrolliva hoiakuga. Tundus, et tal on silmad ka selja taga.

Fotol
Peeter Pärli
Vohnja külas oma talus
oma hobusega.

Baabu oli surmani tragi ja toimekas. Igal hommikul võttis ta söögi alla valget viina „vere käimapanemiseks!” nagu ta ise ütles. Mõõduks oli baabul 30grammine kaheksatahuline rjumka (viinapits). Peale hommikusööki läks ta kanalasse mune puhastama. See oli minu mälestustes Vanaveskil. Oma surmapäeval, sügisel 1967, oli baabu veel hommikupoolikul tööl ja tuli koju lõunale. Minia leidis ta oma voodi äärel istumas, lusikas käes. Ta pea oli vajunud

padjakuhilasse. Sama aasta suvel augustitormi ajal abiellus vanem tütar Valda Kadrina poisi Vello Rüüga. Kodust lahkus ka noorem tütar Valli. Roosi ja Peeter ostsid maja Vohnja külasse. Vaiatu maja oli oma aja ära elanud, polnud mõtet seda remontida. Alviine (baabu) ja Anton (deedu) on maetud Hulja-Männikul. Roosi, Peeter, Valda ja Vello puhkavad Kadrina kirikaia.

Fotol

Valda ja Vello Rüü pulmapidu
Aaspere koolimajas 1967. aasta
2. augustil suure tormi ajal.
Valda töötas tol ajal Aasperes
pioneerijuhina ja õpetajana,
hiljem Tapal lasteaia.

Madalmäe (talust on järel kõrge kuusehekk)

Teisel pool Laoniidu teed keset põldu oli kaks talu. Madalmäe talukoht oli mõisalt ostetud tsaariajal 20. sajandi alguses ja seal elas Karel-Eduard Elhi oma naise Velli Nahide ja laste Salme (s 1921), Helmi (s 1922) ja Augustiga (s 1927). Velli oli minu vanaema Leena õde. Vahel käidi teineteise pool külas. Mina sinna vanaemaga kaasa ei tahtnud minna, sest seal olid suured poisid, keda veidi pelgasin. Poisid olid elanud oma vanematega kuni 1949. aastani naabertalus Rehel (nüüd Ristiküla). 1930ndate aastate lõpus olid nende isa Karl Kroonsaare vanemad ostnud pojale Rehe talukoha. Seal olid alles veel mõisa rehi ja magasiait. Magasiaidast ehitati maja. Karl abiellus Madalmäe peretütrega Helmiga. Sõja ajal sündisid pojad Vello ja Olev. 1949. aastal küüditati kogu pere Siberisse. Peale Stalini surma saadeti üheksa aastane Vello ja kaheksa aastane Olev Siberist läbi Venemaa Vaiatusse vanavanemate juurde. Nende vanemad Helmi ja Karl Kroonsaar jäeti Siberisse edasi. Karl ja Helmi lastega eraldati üksteisest juba Eestis ja kumbki ei teadnud teineteise saatusest midagi. Karl oli Eesti Wabariigi ajal töötanud Undla Masina-traktori ühisuses. Nad olid Harald Männikuga, ühisusejärgse masinatraktoriijaama (MTJi) direktori ning hilisema põllumajandusministriga, olnud head tuttavad. Helmi jõudis Eestisse 1957. aastal, Karl alles 1960ndatel. Koos uuesti elama ei hakatud. Peale Siberist Eestisse jõudmist kolis Helmi lastega õe juurde Haibasse.

1949. aastal peale küüditamist paigutati Rehele elama minu vanaema Veera lastega. Teinegi Velli ja Kareli tütar Salme oli küüditatute nimekirjas. Ta oli abielus Hugo Tätttega Kolust. Hugo oli valitud 1939. aastal Vohnja valla abivallavanemaks. Peale venelaste tulekut 1940. aastal läks ta vangistuse kartuses metsa. Saksa ajal oli elanud kodus, abiellunud, kuid 1944. aastal uuesti metsa läinud. Salme elas lastega mehe vanemate kodus. 1949 küüditamise päeval oli Salme teada saanud, et nende pere on nimekirjas. Ta oli võtnud suurema lapse,

seitsmeaastase Teedu (s 1942) kaasa ja põgenenud kodust mööda Loobu teed Tapa poole. Viieaastane Tiit oli haige olnud ja jäänud kahekesi vanaema Maaliga koju. Salme oli küüditatute autot näinud Kolu poole pööramas, kuid uskunud, et haiget last vanaemaga keegi küüditama ei hakka. Ta eksis. Tiit suri teel Siberisse, Maali suri Siberis 1956. aastal. Salme põgenes Teeduga Tallinnasse, sealt mõne aja pärast Haibasse, kus elas surmani.

Kolmandal lapsel Augustil vedas rohkem. Ta lõpetas Tallinna Ehitus-Mehhaanika Tehnikumi, läks peale tehnikumi Paidesse, abiellus ja astus parteisse. August Elhi oli kaua aastaid Paide Linna RSN Täitevkomitee esimees.

Fotol Salme ja Hugo pulmad.

Kadrina kirikuõpetaja Beermannist paremal pruudi isa Karel Eduard Elhi, tema kõrval Helmi Elhi (Kroonsaar).

Foto 1977. aastast.

Velli ja Karel Elhi järeltulijad. Ülalt teine rida vasakult esimene tütar Salme Tätte, tema kõrval poeg August Elhi, esimeses reas vasakult esimene tütar Helmi Kroonsaar, tema kõrval pojanaine Agnes. Seisavad Helmi tütar Maie abikaasaga. Velli venna Jaagupi perest on fotol tema tütar Helvi Haus ja abikaasa Aliide tagareas. Ees istuvad Helvi tütar Siiri, Valmuti abikaasa Virve ja seisab Helvi abikaasa Uno Haus.

Tädi Velli oli hea lauluhäälega ja ettevõtlik olnud kogu elu. Suguselts ja Vohnja valla rahvas kutsusid teda Eli Elli. Ta oli kokkusaamistel alati eeslaulja, käis ka surnuid kirstu panemas. Kui vanaema rääkis mulle, et tädi Eli Elli käib surnuid kirstu panemas ning neile jumalasõna lugemas ja laulmas, kujutasin ette, kuidas tädi tõstab surnuid kirstu ja ise laulab: „Jumal sul ligemal” Seda laulu laulsid vanaema Leena ja tädi Velli vahel koos kahehäälselt. Kirstu ja surnut olin ainult fotodel näinud. Mõtlesin, et tädi on väga tugev. Ootasin tädi Eli Elli tulekut meile väga, sest siis võeti alati laul üles. Madalmäel ei lauldud kunagi. Oma muredest minu kuuldes ei räägitud. Õdede laulud olid väga pikad ja kurvad ballaadid. Püüdsin nendega kaasa laulda, kuid sõnad ei jäänud meelde. Ühte, minu arvates väga kurba ballaadi kaarnast ja laululinnust, mäletan osaliselt tänaseni. Viisi küll ei mäleta aga sõnad, mis meeles, on sellised:

Siis tuli kuri kaaren, kes oli must kui üö.
Viel mustemb, kui ta ise tema tigiduse tüö.
A`as veiksed laululinnud oma pesast minema.
Sõi ära neli muna ja lõhkus pesa ka.

Laul purjelaevast tekitas minus aga rea küsimusi, mida ma kelleltki küsida ei julgenud. Minu küsimustele ei osatud tihti vastata või ajasid need suuri inimesi naerma. Nende küsimuste tõttu on laul aga peas tänaseni. Õed laulsid kohalikus murdes. Selle laulu sõnad on:

Sääl kaugel, kaugel merel on purjutamas laev.
Laev kannab rasket kuormat, ei ole tal sest vaev.
Ei tema tunne häda, sest ta on eluta,
ei ta tia kurta häda, mis juhtub temale.
Sääl tüüri kõrval seisab üks nuor ja priske mies,
tema kää all ratas kierab ja kompass seisab ies.
Tema juhib seda laeva nii priskelt edasi
ja noormies vaatab välla, kui kostaks elav hää.
Selle nuore mehe mõtted on kaugel kodumaal,
kus jäi tema kena neiu, tema järel leinama.
Oh jõua laev, oh jõua sa ükskord sadama,
et saaksin neiu juure, oma armsa rinnale.

Minu küsimused, mis tekkisid: „Kus on laeva suu? Kas mere vesi teeb laeva purju? Kas laev hakkab merel sama moodi tuikuma, nagu onu Joosep, kui ta purjutanud on? Miks ratas paksu mehe käe all keerab? Kuidas kompass seisab?”

Isal oli kompass, kuid seda seismas polnud ma kunagi näinud. Ma ei olnud ka tol ajal päris merd ega päris laevu veel näinud. Raamatu piltide järgi ei osanud aga ette kujutada laeva ja lainete liikumist.

Vanaemaga laulsime kodus palju lastelaule, nagu „Tiele, tiele kurekesed”, „Elagu kõik me armsamad aasad”, „Täna liugu laseme”, „Tõistre Tõnul torupill” jpt. Jõululaulud olid „Üks roosike on tõusnud”, „Oh, kuusepuu” jt.

1970ndate alguses tuli tädi Velli juurde folklorist Mall Hiimäe rahvalaule koguma. Need laulud on ilmunud folklorist Ingrid Rüütli kahes raamatus „Ühte käivad meie hääled, Kadrina ja Rakvere kihelkonnast” ja „Virumaa laule ja lugusid”.

Kui Kadrinas toimus 2019. aastal Ingrid Rüütli raamatu „Virumaa laule ja lugusid” esitlus, olid seal kohal kõik Velli ja Kareli lapselapsed. Peale üritust käisime Vaiatus. Kõigil oli oma vanavanematest ja külast midagi meenutada. Kõigile tulid meelde vanaema toidud. Meenutati, kuidas vanaema lapsi heinalistele või põllul töötajatele süüa saatis viima ja kuidas lapsed juba poole tee peal ise söögipoolist maitsma hakkasid.

Kogu Madalmäe talu rahvas peale poeg Augusti puhkab viimset und Kadrina kirikaia.

Fotol
Velli Nahide Elhi

Mall Hiimäe foto
Ingrid Rüütli raamatust
„Ühte käivad meie hääled
Kadrina ja Rakvere kihelkonnast”.

KOLU KÜLA

Läbi käidi veel vanaema Leena vanema venna Jaagup Maide perega. Kahjuks talu nime ei mäleta. Jaagup oli samuti Vabadussõjast osa võtnud ja seal pagunid välja teeninud. Tema oli saanud üle 30 ha maad, Kolu mõisa rehe ning magasiaida. Magasiaidast ehitati laut ja kohe oli võimalik maja ehitusega alustada. Peale maja valmimist tõi Jaagup enda juurde elama ema Anna ja isa Augusti Kõrveküläst. Kõik õdede ja vendade lapsed ning lapselapsed kutsusid Annat ja Augustit Kolu eit ja taat. Seal käis kogu suguselts ka kõige tihedamini koos.

Naise Aliide Ama küläst tõi Jaagup majja 1930ndate alguses. Neil oli kaks last, tütar Helvi (1933-2015) ja poeg Valmut (1935-2012). Helvi lõpetas Tapa I Keskkooli hõbemedaliga ja õppis geograafia õpetajaks. Ta abiellus 1957. aastal oma kursusekaaslase Uno Hausiga ning nad töötasid Jõgeval ja Vägeval õpetajatena kuni pensionile jäämiseni. Nende pulma võeti mind kaasa. Mäletan, et pulmad olid Maidedel. Seal oli palju trilli-tralli ja laulmist ning söögiks mustikasupp vahukoorega.

Valmut töötas aastakümneid Tapal taksojuhina. Tema abikaasa Virve suri noorelt vähki. Valmut elas kaua üksi. Vanas eas otsustas Valmut minna Maire Aunaste saatesse „Reisile sinuga” endale elukaaslast otsima, kellega viimaseid eluaastaid koos veeta. Ta oli kohe öelnud, et nõustub ainult valija rolliga. Reisi said nad Pärnusse, kuid koos elati ligi kümme aastat – kuni Valmuti surmani. Peale Jaagupi ja Aliide surma müüsid lapsed maja ära. See läks uute omanike käes mõni aasta hiljem põlema. Talu ei ole enam.

Kõik selles peatükis mainitud inimesed on jõudnud Kadrina kalmistule.

Fotol
Jaagup, Helvi ja Aliide
Maide Kolus
1950ndatel aastatel.

Fotol August Maidoki e Kolu taadi matused 1949. aastal.

Paremalt poeg Karl Maidla, poeg Rudolf Kasenurm, õde Liisu Maidok, Karli naine Marta Maidla, pojapoeg Lembit Kasenurm, tütar Leena Marie Eik, poeg Jaagup Maide.

Teises reas pojatütar Aino Kasenurm, pojapoeg Valmut Maide, pojatütar Helvi Maide, tütretütar Hilda Eik, tütrepoeg August Eik.

Ülemises reas tütrepoeg August Elhi, tütar Velli Nahide Elhi, tütre abikaasa Karel Eduard Elhi.

Tütretütar Helmi Kroonsaar, tema abikaasa Karl Kroonsaar, nende pojad Vello ja Olev on vahetult enne matuseid küüditatud Siberisse.

Tütretütar Salme Tätte poja Teeduga on maapaos küüditajate eest.

Noorem poeg Tiit koos ämmaga küüditatud Siberisse.

2000ndatel aastatel kogunesime peale Kadrina surnuaiapäha meile Lokutale. Meil olid koos vanaema Leena ja tema venna Jaagupi järglased, lisaks minu abikaasa tädid ja ämm. Tädi Eli Elli järglased elasid kaugel ja suhtlemine nendega oli harv.

Kuusikmäe ja Vanaveski taludest mul isiklikke mälestusi ei ole. Vanaveski hooned lagunesid lõplikult. Kodus neist midagi ei räägitud või kui räägiti, siis minul meeles ei ole. Tean vaid, et baabu suhtles Kuusikmäe omadega. Talus elavad järeltulijad tänaseni. Nad suhtlesid Marjamäe talu lastega.

VAIATU KÜLA POISID

Vasakult: Heino Kasenurm (s 1936), Ferdinand (Värdi) Pärn (s 1933) ja Lembit (Mats) Pärn (s 1936) Vohnja järve ääres. Poiste selja taga näha Vohnja mõis. Matsiks hüüdis Lembitut kogu tema suur pere surmani. Lembit oli pere seitsmest lapsest keskmine.

Vanemad õed hoidsid nooremaid õdesid. Kaks vanemat venda aga võtsid Vohnjas elavad vanaema ja vanaisa enda juurde elama, sest Vaiatu majakeses oli suurel perel väga kitsas.

Lembit jäi üksi. Kord oli ta kolmeaastasena jälginud, kuidas isa hobuse eest, kellel nimeks Mats, hoolitses. Siis ta teatanud, et tema tahab ka Mats olla.

Poisid suusatamas 1949. aastal.
Vasakul: Lembit Pärn, keskel Ilmar Sinimets, kolmas Ferdinand (Värdi) Pärn.

Külgorvis Valmut Maide Kolu külast, juhib Ilmar Sinimets Vaiatust. Poisid teevad Kolu mõisa juures lõbusõitu.

Kelle mootorratas see on, ei tea.

VAIATU KÜLA INIMESED

Külaelanikud Laoniidu talvisel teel. Seda teed nimetas kogu küla Launidu teeks. See tee läbib Vaiatu küla ja ühendab Vohnja küla Loobu maanteega. Parevalt esimene on minu isa. Tal on käes tolleaegne piimanõu (plekk ehk vinku), millega piima Vohnja meiereisse toimetati. Mäletan, et meiereisse viidi normipiim ja piim, millest ka väikest tulu saadi.

Kella kolme paiku kiirustas ta õhtusele lüpsile. Lüpsimasinad tulid alles 1950ndate lõpus. Lüpsinõudesse mahtus 25 liitrit piima, millega tassiti piim jahutusvannidesse. Torusüsteem jõudis lauta alles 1960ndate alguses „Viisaastaku“ kolhoosi ajal. Kui töölisnaised üle NSV Liidu said pensionile 55 aastasel, siis kolhoosinaised alles 60selt.

Veera Pärn, minu vanaema, hakkas lüpsjana Vohnjas tööle kolhoosi loomise algusest. Ühel lüpsjal oli 15-20 lehma, keda kaks korda päevas käsitsi lüpsiti. Peale lüpsi tuli kõik nõud puhtaks küürida. Kevadest sügiseni oli kari karjamaal ööpäevaringselt. Lüpsiti lüpsiplatsil. Vanaema tööpäev algas hommikul kell neli. Kodust väljus ta pool neli. Umbes kell üheksa hommikul jõudis ta koju tagasi.

Vanaema Veera Pärn (Paulmann)
 Vaiatus oma lehmade, tütre Leida ja
 poja Värdiga. Vanaema Veeral kodus
 lehma ei olnud, küll aga lambad, siga,
 kanad, haned, pardid ja küülikud.
 Kuidas ta kõige eest hoolitseda jõudis,
 ei tea. 1960ndate alguses sai ta mingi
 riikliku autasu suurima väljalüpsi eest
 rajoonis ja ajalehes „Punane Täht“
 avaldati temast artikkel.

Vanaema Leena Maria Eik (Maidok)
 Vaiatus ja mina tema süles. Tema töö
 ei käinud ja oli minu päralt, sest elasime
 koos. Meil olid lehm, siga ja palju kanu,
 koer, kass, aia- ja kartulimaa. Vanaemal
 oli toimetamist küllaga. Minu
 vanaemade vanusevahe oli 16 aastat.

Vaiatu küla naised 1951. aastal. Nad on
 teel heinamaale tegema kolhoosi
 normipäevi. Käes on neil sao vaiad
 (teibad), mille alumine ots oli teritatud.
 Heinamaal löödi vai maasse ja selle
 ümber tehti saad. Fotol paremalt Velli
 Nahide Elhi (Maidok), minu emapoolse
 vanaema õde. Teda kutsuti Eli Elliks.
 Leonida Kungla, meie naabrinaine,
 Hilda Pärn (Eik) minu ema, tema selja
 taga naabrinaine Mathilde Sinimets,
 Aino Kasenurm, Elli Kasenurm.

Fotol kirvega Ellen Baumann (Naarits), kiiniga naine vist Liia Rendoja ja Lia Kasenurm. Nad on raielangil oksi laasimas. Ellen on pärit 10-lapselisest perest. Elati majas, kus vaid tuba ja köök. Tema palvekiri kolhoosile, kus ta palub end kolhoosi liikmest vabastada raske majandusliku olukorra tõttu. See on kirjas Malle Reimanni kirjutises, milles Malle kirjeldab kolhoosiaega Vohnja ja Kolu kandis. Ellen sai kolhoosist vabastuse ja asus koos tollase abikaasa Karl Baumanniga Uku külast elama Moele, kus elab ka praegu. Ellen soovitas ka minu emale Moele kolida, kui meil elu Vaiatus väga raskeks läks. Elasime Moel töölistmajas naabritena viis aastat, kuni meie uude majja kahetoalise korteri saime. Töölismajas oli 16 korterit, kõigis üks tuba ja köök. Ellen aitas palju oma õde Maiet, kellel oli 13 last.

Kõrvekülas Loobu maantee poolt esimeses majas oli tol ajal ämmaemanda-velskripunkt ning väike haigla. Seal on sündinud kõik ümbruskonna tolleaegsed lapsed, kaasa arvatud mina. 1952. Aastal raviti seal minu ema Hilda Pärna kopsupõletikku. Ta on fotol esiplaanil. Kes on need haigla töötajad, ei tea. Maja on siiani alles ja on kellegi kodu.

Minu mälestustes on naised velskripunkti töötajad. Ema käis nendega läbi.

Vohnja mõisa viinavabriku juurest ida suunas viis tee Kalle külla, kus asus tellisetehas. Töö toimus seal ainult suvel. 1954. aastal töötas seal ka minu isa. Fotol on tellisevormid, valmis tellised, savikoorem ja minu isa. Isa asus samal sügisel tööle Undla mõisa kõrval asuvasse artelli „Mineraal“, hiljem nimega „Flora“. Isa käis oma küla mehe Rudolf (Ruudu) Ambosega „Mineraali“ toodangut üle riigi laiali vedamas. Mäletan ühte jõuluaega, vist 1957, kui isa tuli Lätist ja tõi koju karbitäie jõuluehteid. Seal olid krõpsuga kuuseokska külge käivad öökull ja sinise kuuuga näärivana, klaasist käbid, kuulid ja jääpurikad. Karp küpsiseid oli maiustuseks. Hoidsin seda karpi kaua alles, sest see tundus olevat nii ilus. Kollase karbi peal olid moonid, rukkililled, karikakrad ja viljapead. 1950ndate lõpul ja 1960ndate algul töötasid „Floras“ ka isa õed Leida ja Riina. Vaiatust käidi tööle motorolleritega, talvel jalgsi. Vahemaa on kaheksa kilomeetrit.

Kadrinas oli 1950ndatel Masina-traktori Jaam, lühidalt MTJ. Kolhoosid laenutasid sealt põldude harimiseks traktoreid ja haakeriistu. Fotol maikasärgis traktorist Ferdinand Pärn Vaiatust, haakija Karl Bauman Uku külast ja Johannes Ambos esiplaanil. Kellena Juku (Juss) MTJis töötas, ei tea, vist ka traktoristina. Traktoril on vimpel tekstiga „Parim traktorist brigaadis“. Foto võib olla aastast 1954 või 1955.

Fotol nääripidu „Mineraalis” 1958. aastal.
Mäletan, et päeval oli nääripidu töötajate lastele,
kus esitasin näärivanale luuletuse „Piiri-pääri”.

Õhtul oli täiskasvanute pidu, kus esinesid Leida Sibul ja Hilda Koni.
Neid võis raadiost kuulda peaaegu iga päev. Nende esinemisest kodus räägiti.
Mind viidi ööseks kellegi juurde Kadrinas.

Vilja masindamine 1949. aasta sügisel Vohnja külas Vohnja kolhoosis. Esiplaanil minu ema vanematelt kolhoosi võetud hobune Miku. Tüdruk pildil on minu isa õde Elvi. 1950. aasta suvel mänguhoos ube närides tõmbas ta tükikese uba endale hingamisteedesse ja suri selle tagajärjel.

Vaiatu küla mehed puid tegemas. Fotol vasakult August Eik, minu vanaisa Voldemar Pärn, Ferdinand Pärn, Heino Kasenurm, Rudolf (Ruudi) Kasenurm, Lembit Kasenurm. Pilt on tehtud Vohnjas, sest mujal maakivist mõisa abihooneid ümbruses ei ole. Kas foto on tehtud juba kolhoosi ajal või enne seda riigimõisas, ei tea.

Vaiatu küla mehed oja ääres kolhoosile heina niitmas. 1950ndad.

Foto taga on kirjas, et pilt on tehtud leeripeol Vaiatus 1947. a. Kas leerilapsi on rohkem, kui üks, ei ole teada. Tunnen pildil ära Amboste pere esimeses reas. Paremtalt teine on Rudolf Ambos ja kolmas tema abikaasa Leida.

Tolleaegne Kadrina kirikuõpetaja Arnold Kais ristib 1953. aastal tädi Lia tütart Inget Vohnja mõisas. Sellel ajal oli see koht Vohnja rahvamaja. Taga seisavad ristivanemad Hilda, Alfred ja Leida Pärn. Vaiatus käidi peale lapse sünni, kui ema oli sünnitusest kosunud, katsikul. Katsikul käisid ainult naised. Poisile võeti kaasa kringel, tüdrukule tort. Emale anti head nõu oma kogemustest. Laps ristiti hiljem.

Vaiatu küla lapsed koos tädi Leidaga (s 1931) külakiigel. Leida nooremad õed Elvi vasakul ja Riina paremal. Foto 1950. aastast. Püsti suur poiss Valmut Maide.

Isa õed Lia (paremal) ja Leida olid kogu elu väga head käsitöötegijad. Fotol on õed enda tehtud Kadrina rahvariietega. Nad oskasid hästi õmmelda, tikkida, kududa, heegeldada jpm. Lia tikkis ristpistes seinapilte veel 90-aastasena, Leida tikitud, kootud ja heegeldatud esemeid võib leida kõikide õdede ja vendade laste kodudes. Nad õmblesid endale ise riided selga põllest mantlini.

Elvi matused Kadrina surnuaias 1950. aasta augustis. Esiplaanil vanemad õed. Vasakul Lia, paremal Leida. Nad kannavad vahetult enne matuseid enda õmmeldud leinariideid. Kolmas õde Riina vasakul tüdrukutest keskmine.

Ühe küla mehed Lembit
Kasenurm ja Alfred Pärn
Kõverjärvel. Tänapäeval
tõlgendatakse sellist pilti kui
gaypaari.

Vaiatu küla neiud vasakult
Aino Kasenurm,
Hilda Eik (Pärn) ja
Helvi Maide (Haus)
kuupaistesel suveööl
Vohnja järvel.

Suviti 1950ndatel aastatel
korraldati Vohnja pargis
küladevahelisi spordivõistlusi.
Võisteldi sangpommi tõstmises,
kergejõustikus ja kõieveos. Õhtul
oli külla kutsutud mõni esineja,
mõisas oli tantsuõhtu. Fotol
Vaiatu küla rahvas puhkehetkel
1957. a. Parevalt Ain Elhi, Inge
Kasenurm (nüüd Aleste), Milvi
Pärn (Elhi), Lia Kasenurm (Pärn),
Leida Pärn, Lembit Kasenurm,
Alfred Pärn, Ferdinand Pärn,
järgmist ei tunne hästi ära, vist
Rein Anni.

Seltskonda on juurde tulnud paremalt esimene Riina Pärn (nüüd Meristu), vasakult esimene Lembit Pärn ja keskel August Elhi. Sel ajal võeti napsu ka spordimängudel. Meie läksime emaga sellelt ürituselt ära, sest emale ei meeldinud vindine isa. Kõieveo ajal ergutas isa oma küla mehi. Keegi naaberküla ergutajatest lõi talle vastu lõuga ja lõualuu läks paigast ära. Ta ei saanud mitu nädalat suud korralikult lahti, sõi põhiliselt mannasuppi ja puljongit kõrrega. Arst kirjutas talle hunniku erineva pikkusega korke, mida ta suus pidi hoidma.

Sellelgi fotol on Vaiatu küla rahvas Vohnja pargis mingil üritusel. Vasakult esimene Voldemar Kungla, tema kõrval Leonida Kungla, Lembit Pärn, Hilda Pärn (Eik), Elli Kasenurm, Aino Kasenurm.

Suvistepühad ehk nelipühad Vaiatus 1950. a. Fotol vasakult Vilma Kanep, Aino Kasenurm, Leida Pärn, Hilda Pärn, Alfred Pärn, August Eik, seisab Leena Eik.

Suvistepühade ajal toodi meil külas alati kased tuppä. Alles lehtima hakanud kaskede lõhn toas oli meeliülendav. Teisel fotol lisandunud Heino Kasenurm.

Fotod
samalt koosviibimiselt
on tehtud
Pihlaka talu juures.

Redelit hoiab Kaarel Kanep.
Alumine neiu Vilma Kanep. Kes on
ülejäänud, ei mäleta.

Foto 1955. a.
Onu Värđi pruut Milvi Elhi. Nad
abiellusid 1956. aastal. 50ndatel
tehti külas kõik pikemad sõidud
jalgrattaga. Külas kellelgi autot ei
olnud ja bussi ei käinud.

VOHNJA MÕIS

Vohnja mõis 1960ndatel aastatel.

Vasakul (esiplaanil) asus postkontor, selle kõrval raamatukogu. Sammaste taguses osas oli rahvamaja suur saal, kus näidati kaks korda nädalas kinofilme. Parempoolses osas oli „Viisaastaku“ kolhoosi kontor. Kolhoos kandis hiljem Lembit Pärna nime. Kindral Lembit Pärna ja minu vanaisa Voldemar Pärna vanaisad olid vennad. Kindral oli üsna eestimeelne mees ja suguselts teab temast mitmeid lugusid. Mõisa ülemisel korrusel olid minu mälestustes korterid. 1970ndatel ehitati teisele korrusele kohvik-klubi suure saaliga. Mõisahoonest vasakul olid säilinud veel mõisaaegsed jääkeldrid. Paremal asus Vohnja pood.

See oli Kadrina Tarbijate Kooperatiivi harukauplus.

1963. või 1964. aastal sai tädi Leida korteri mõisa raamatukogu kõrvale. Tema ülesandeks sai kogu maja korrashoidmine, kino-, kontsertide ja teatrietenduste piletite müümine. Leidale meeldis hooneid, loodust ja loomi pildistada. Inimesi ta ei pildistanud, sest ei tahtnud inimeste kriitikat. Foto autor Leida Pärn.

KOLU KOOLIS EESTI WABARIIGI AJAL

Pühapäevakool Kolu mõisas, sel ajal Kolu Algkoolis 1929. aastal.
Minu isa keskel esimeses reas.

Pühapäevakooli lõpetamine Kolu mõisas 1932. aastal.
Minu isa paremalt kolmas esimeses reas.

Kolu Algkooli pere 1934. aastal.

Kool oli kuueklassiline.

1940. aastast läks see üle neljaklassiliseks.

Peale sõda tehti Kolu mõisa 7-klassiline kool,
mis 1960ndate alguses jälle 4-klassiliseks muudeti.

Fotol isa esimeses reas paremalt neljas.

LUULETUSED VAIATU MURRAKUS

KEVADE

Kevade! Kevade!
Tule juba rutuste!
Kutsu lõunamaalt tagasi
linnud-lõõritajad.
Ärata unest ülesse
koobastes põenutajad.
Mielita päikene välla,
et ta suojendaks maad
ja kanavarbad ja karukellad
saaks õitsema akata.

SÜGISE

„Kured lähvad, kurjad ilmad!”
ütles vanaema.
„Kus sie kurjus, keik on kena,”
vastas talle ema.

Viel päikene suojendab maad,
haavad ja vahtrad täis kulda.
Viel jalgrattal sõita saab
ja ussid kaevavad mulda.

„Aned lähvad, allad moas!”
teatas vanaema.
„Ommiku maa vähe valendas,
ei sie riku ilusat ilma.

Näe, eile vihm pesi puhtaks maa
Öese tuul aas pilved laiali.
Nüid paikene särab taas.”
ema vastas memmele nii.

„Luiged lähvad, lumi moas!”
ohkas vanaema.
„Lumi ei kata viel kogu maad,”
arvas sellest ema.

Enne talve tuleb viel seitse lund
ja enne ei tule ka pakast.
Ja mis meil lumest,
tööd tehtud kõik on.
Saak on salves ja ein on lakas.

ESIMENE LUMI

Esimene lumi!
Küll on pailu rõemu!
Kõik lapsed lumme ullama,
saama värske õhu sõemu.

Trilla-tralla, pallarid
mu punastel karupükstel,
trilla-tralla, pallarid
mu kinnastel ja mütsil.

Tulen tuppa!
Puud praksuvad pliita all.
Kassi nurru vurin
suoja pliita lähedal.

Ema võtab mu ligund riided
ja paneb nied kuivama
otse pliita pääle
traadile rippuma.

Soss-vuss pallaritest
tilgub nüid pliitale vett.
Ema annab mulleuoja piima
ja määrib leivale mett.

**VAIATU KÜLA MEHED MINU
LAPSEPÕLVEST**

Meie küla mehed oli riukaid täis.
Mõni tihti, mõni arva meil külas käis.

RUUDI

Tihti käis meil onu Ruudi,
ta oli mu memme vend.
Lastega ullata mieldis Ruudil.
Tegi kurjaks kukeks end.

Aas lapsi müöda tuba taga,
üidis vahele: „Kikerikii!”
Lapsed juoksivad kuke iest peitu,
kuid kätte nad saadi nii kui nii.

Kui talgute aal
pääle tüöd peeti pidu,
siis Ruudi luges paku pääl
rahvale naljakaid luuleridu.

Vahel tegi ta järele Artur Rinnet.
Aas suu prunti,
väristas äelt ja ütles,
et laulus piab olema pinget.

VOLLI

Üleaedne onu Volli
käis samuti tihti meil.
Velliga minust kolm aastat
nuorem tütar oli neil.

Kui Silvi süia ei taht,
üidis Volli üle aia.
„Tule, aita Silvil
supp ää süia!”

Luomulikult läksin.
Volli vaatas päält,
kuda lapsed suppi sõivad,
tegemata äelt.

Kausid tühjad, Volli kiitis,
alati lause üks:
„Kaks põrsast süövad ikke
paremini kui üks.”

JUOSEP

Teine üleaedne oli meil onu Juosep.

Vahel oli suolas tal naise
Tilde kääst paras koslep.

Onu Juosepile mieldis
aeg-aalt purjutada.
Selle pääle juttu aada,
Tantsida ja rõemustada.

Tildele ei mieldind sie,
ta läks päris kurjaks.
Juosep kodu siis ei läind,
vaid kõndis külakorda.

Onu Juosep oli lugend
raamatut Egiptimaast.
Sellest tahtis vintis pääga
kõigile ta rääkida.

Teda üiti sellepärast
Kittuse Jossiks.

Joss ei solvund kunagi,
nägu pold tal mossis.

Kord akkas Juosep meilgi
aama sama juttu.

Kui aru sai, et kiegi ei kuula,
lõpetas selle ruttu.

Kargas püsti,
ronis järile pliita ies.
Haaras nurgast kiini
ja vehkis, nigu oleks mõek sie.

„Nii juhatas Kittuse vuarau väge!”
kõva ealega ta üida jõudis.

Memm teda järilt
maha tulla nõudis.

Aga sie ei aitand,
Juosep ise täis nüid väge.

Vanaema jutt oli,
nigu üiaks vasta mäge.

Juosep kautas tasakaalu,
ei ta saand sest sotti.

Kukkus küünarnukka pidi
kapsasupi potti.

Nii kurja vanaema
pold ma eales näind.

Riidles: „Tildele kõik kaeban ää,
mis sa oled teind.

Ah, sa vana sigudik, rikkus supi ää.
Annan sulle üle turja,
kui kodu sa ei läe.”

ISA

Kõikse parem mies külas
oli minu isa.

Naisi tüõdega ta aitas,
oli tüõdes visa.

Kui tal aega üle jäi
kõigist toimetustest,
mo`ga ulkumas siis käis
metstes, padrikutes.

Vahest põlluvahe tiedel,
vahest mägedel,
vahest jalgrattaga

Kõver- ja Viitna järvedel.

Õpetas mind luodust tundma,
tegi männakuorest paate,
pajukuorest pajupille,
kõrkjaist luiki, parte.

Mängisime lehepilli,
vilet lasime.

Kui seda aega mienutan,
küll oli ilus sie.

Aga minu isagi
oli krutskeid täis.
Vahest mõni külamies
kaarte mängimas meil käis.

Mehed omavahel
aasid mjeeste jutte,
mis lapse kõrvadelle
ei old mõeldud mitte.

Mina aga, kõrvad kikkis,
kuulasin neid päält,
siis isa üidis „Tule seie!”
ja pani minu kõrvadelle
oma suojad kääd.

Nägin, kuda mehed naersid.

Tõstsin kohe kisa.

Ema tuli appi

ja nuomis veidi isa.

VANAVANEMAD

Mu armsad memm ja taat,
mu kallid paabu ja teedu,
kõik pärit Virumaalt.
Teist paremaid ilmas ei leidund.

Ei old taati, põld teedut,
enne mu sündi juba.
Nad elasivad memmes-paabus,
emas ja isas
ja neid oli täis meie tuba.

Memm-taati lääne piiri päält
Vohnja vallast Kõrve külast.
Paabu Vaivarast ida piiri päält,
teedu Iisakust, metsade mühast.

Ma kasvasin ülesse Vaiatus,
kus kõneldi memme kielt,
aga paabu ja teedu sõnades
pold seda Vaiatu mielt.

Kui memm kietis küõgis suppi,
siis paabu vaaritas küekis soppa.
Kui taat oli askeldand aias,
siis teedu nokitsend aedas.

Teedul eli õli old pudelis
ja taadil oli old säääl õli.
Mommel oli nuorem vend,
aga paabul oli veli.

Neid sõnu oli pailu,
millest mina aru ei saand,
mida paabu puhus
oma teedust ja Ida-Virumaast.

VAIATU KÜLA NAISED

VELLI

Tädi Velli oli minu ema sõbranje,
meie üleaedne ja onu Volli naine.

Vaipadega olid kaetud
Velli kodus kõik põrandad, seinad,
sest tal olivad kangasteljed,
millel ise oli teind kõik nied vaibad.

Emaga nad rassisivad
kodus ja koloosis päevad üöd.
Õhta puole vabal aal
tegivad käsitööd.

Ommikuti tuli neil piim viia meiereisse.
Enne seda lehm lüpsa, siga süöta,
puhastada luomanõud
ja heina, teri panna neisse.

Vahest käisivad nad turul
mune ja pirukaid müümas.
Vahest aasid lihtsalt juttu,
mis sündind külas ja ilmas.

Hää, et meil oli memm,
kes minu ieest uolitses,
süia kietis, tuba kasis,
meie majapidamist valitses.

ELLI

Memme vennanaine Elli
kietis äste süia.
Ta oli kodumajanduse kuolis käind.
Talgutel, kui teised õues töütasivad,
istus Elli küögis
valge rätik pääs, põll ies.
Võerale sie oleks tundund,
nigu poleks midagi ta teind.

Pliital aga pottide-pannide
podin ja särin
ja tuba oli igat sorti toidu lõhna täis.
Vahepial käis tädi Elli
potikaasi tõstmas.
Lisas maitseaineid, maitstes,
pääd noogutas
kui maitsetega rahule ta jäi.

Potis, kõige suuremas,
kies talgusupp,
selle kõrval podisesid paksud kapsad.
Mannapudru jauks oli
kõikse veiksem pott,
pannil soust, ahjus
liha-kartulad ja talgusaiaid.

Toidu pääle oli teind ta
igasugu vigureid -
lihale pand porganditest lillesid,
kala pääle sibulatest rattaid,
munadest ja piedist teind
taldrekule pilvikuid.
Pudru pääle muosiga ta
oli kirjutand
igale lapsele tema nime.

ELI ELLI

Tädi Eli Elli oli memme õde.
Surnuid kirstu panemas ta käis.
Luges ja laulis neile
Jumala püha tõde.
Ta süda näis olevat
armastust ja rõemu täis.

Kiegi ei old saand aga täpselt aru tast,
sest oma valu välla ta ei näidand.
Kodus kasvasivad neil kaks lapselast,
kes olid Siberist tuld üksi kodu -
umbkielsed, nälgind ja täitand.

Oatasin väga ta tulekut meile,
sest siis sai koos memme
ja Eli Elliga laulda.
Igat sorti laulud mieldisivad meile -
kurvad, lõbusad, lastele,
Jumalast ka.

Istusime õues pingil aokubu kõrval.
Kiegi meist siis laulu üles võttis.
Meie äältest kajas
mets kruusaaugu kõrval
ja mina laulsin eledalt tiiskanti.

TILDE

Tädi Tilde oli memme sõbranje
meie teine üleaedne,
onu Juosepi naine.

Üidsin Tildet aigetädiks,
sest tal valutasivad käed.
Sõrmed oli Tildel muondund.
Ise ütles: „Raskest tüöst!”

Tädiga me kudusime
vahest kassikangast,
vahest lõnga kerisime,
mängisime sõnamänge.

Kui nad aga memmega
jutu pääle saivad,
sain tiada põnev-hirmsat,
mis külarahvast vaevand.

Kõneldi siis mardustest,
kes küla vahel olid koland.
Kooljaluust, mis obustele valu teind.
Luupainajast, mis rinna pääle ronind,
vaimudest, mis ümber maju käind.

VIRUMAA

Nii rikkalikku luodust
ei ole Iestimoal
mitte kuskil mujal,
kui meil, siin Virumoal.

Meil ojasid, jõgesid, järvi,
metsi, mägesid, mädasoid
ning nende vahel heina-,
karja- ja põllumaid.

Meil on õitsvaid aasasid
ja kauneid parkisid.
Jõgedel kärestikke,
koski ja jugasid.

Meil on siin pankrannik
ja pailu allikaid,
paekivi paljandeid
ja nendel kadakaid.

Meil pailu on kivilülvisid
ja suuri rahnusid,
põldudel kivirähka,
künkaid ja lohkusid.

Meil on põlevkivi,
moodsa nimega kukersiit.
Meil kruusa, liiva ja savi,
maa põues veel fosforiit.

Meil sienemetsi, jõhvikasoid
raiesmikkudel maasikaväljad,
murakarabasid, padrikuid,
ja rannamännid haljad.

Meil kaunid liivarannad,
Alutaguse, Lahemaa.
Kui mõte teid rändama kannab,
tulge meid vaatama.

KANDULISED

Mu tädi oli veel kanduline,
kui sai üheksakümmend täis.
Ta askeldas tuas ja õues
ning poodiski ise veel käis.

Mu lapselaps samal aal
sai kolmeseks.
Ta oli juba kanduline,
kutsus koera nimepidi Reks.

Pani botased õigesse jalga,
oskas riidesse panna end,
sõi putru lusikaga,
nigu ta suurem vend.

Mu kapid on täis asju,
mis on veel kandulised,
Kuid kanda ma neid ei taha,
sest pole enam erilised.